

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Anna Lööv

Penningtvätt - Bankernas ansvar

Examensarbete
30 högskolepoäng

Helén Örnemark-Hansen

Straffrätt och Bankrätt

VT 2011

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Historik och bakgrund	6
1.2 Syfte och problemformuleringar	7
1.3 Avgränsningar	8
1.4 Metod och material	8
1.5 Disposition	9
2 INTERNATIONELLA ÅTAGANDEN OCH RÄTTSPRINCIPER	10
2.1 FATF	10
2.2 Bank for Internationell Settlements och Basel Committee	11
2.3 Wolfsberg group	12
2.4 KYC – know your customer (Principen om kundkänedom)	13
2.5 CDD – customer due dilligence (Principen om kundkontroll och riskbedömning)	13
3 EU:S REGLERING AV PENNINGTVÄTT	15
3.1 Det första penningtvättsdirektivet	15
3.2 Det andra penningtvättsdirektivet	15
3.3 Det tredje penningtvättsdirektivet	16
3.3.1 Direktivets omfattning och definition av penningtvätt	17
3.3.2 Direktivets krav om KYC (kundkänedom) och CDD (kundkontroll och riskbedömning).	18
3.3.3 Direktivets rapporteringskrav	20
4 DEN SVENSKA PENNINGTVÄTTSLAGSTIFTNINGEN	21
4.1 Penningtvätt är inget brott i Sverige	21

4.2	PTL – lag (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism	23
4.2.1	PTL:s omfattning och definition av penningtvätt	23
4.2.2	PTL:s krav om KYC (kundkännedom) och CDD (kundkontroll och riskbedömning)	24
4.2.3	PTL:s rapporteringskrav	26
4.3	Penninghäleri	26
5	SVENSK BANKRÄTT	28
5.1	Bankrörelselagen	28
5.2	Finansinspektionen – tillsynsmyndighet	29
6	FOREX BANK	31
6.1	Intervju	31
7	SVENSK BANKFÖRENING	35
7.1	Intervju	35
8	FIKTIVA FALL	38
8.1	Fall A och fall B	38
8.2	Bankens agerande	39
9	ANALYS	40
9.1	Reflektion över bankernas ansvar i den internationella kampen mot penningtvätt	40
9.2	Reflektion över bankernas ansvar enligt penningtvättslagstiftningen	41
9.3	Tillämpningen av bankernas ansvar i praktiken	43
9.4	Slutsats	44
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	46

Summary

Money laundering is a topical subject. Money laundering is often linked to organized crime because of the ability to convert black money into white legitimate funds. The notion of money laundering is to disguise the origin of the illegal assets. The consequence is that the crime remains hidden and that the funds are accessible, the money is laundered.

The financial systems are sed to make money laundering possible. The banks in particular have a vulnerable position and are exposed to risk the risk of money laundering as they provide payment systems and services for monetary transactions.

The international cooperation on money laundering between nations and private organizations are both written in different frameworks and documents. The European union has adopted three directive on money laundering.

The principal law against money laundering in Sweden is law (2009:62) regarding measures against money laundering and financing of terrorism and Brottsbalken chapter 9.

The purpose of this thesis is to describe if the banks' responsibility is reasonable from a crime prevention perspective. The crime prevention perspective has its origins in the banks' responsibility to prevent money laundering under the law (2009:62) on measures against money laundering and terrorist financing. The principle of customer due diligence and principle of know your customer is introduced in this thesis. These principles form the basis of the banks work on crime prevention. They are also the fundamental principles in banking law.

FATF - Financial Action Task Force is an inter-governmental policy making body that has a ministerial mandate to establish international standards for combating money laundering and terrorist financing. FATF:s 40 recommendations are internationally recognized as standards for combating money laundering. These recommendations is the foundation of EU:s directives of money laundering. The third EU money laundering directive, 2005/60/EU has a risk-based approach and it also contains a requirement of reporting. The third EU money laundering Directive was implemented into Swedish law by law (2009:62) on measures against money laundering and terrorist financing. The banks are obilgated to know their customer to avoid being used for money laundering. The law requires a risk-based approach and customer due diligence.

The thesis also includes two interviews with representatives of Forex Bank and Svensk Bankförening.

Sammanfattning

Penningtvätt är ett aktuellt ämne. Detta bl.a. på grund av att den organiserade brottsligheten ofta blir sammankopplad med denna möjlighet att omvandla svarta pengar till vita legitima penningmedel. Penningtvätt syftar till att dölja ursprunget av de illegala tillgångarna. De finansiella systemen utnyttjas för att göra penningtvätten möjlig där bankerna särskilt har en utsatt position. Bankerna tillhandahåller tjänster för penningtransaktioner och nyttjande av betalsystemen.

Penningtvätt är ett globalt fenomen och det internationella samarbetet mellan nationer och privata organisationer är både författade i olika regelverk och dokument. EU har infört tre direktiv gällande penningtvätt.

Enligt svensk rätt kan penningtvätt angripas både med regelverk och straffrättsliga metoder. Penningtvätt är straffrättsligt sanktionerat enligt Brottsbalkens kapitel 9 och är kriminaliserat som penninghäleri. EU:s penningtvättsdirektiv implementerades genom lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism.

Uppsatsens syfte är att redogöra för om bankernas ansvar är rimligt utifrån ett brottsförebyggande perspektiv. Det brottsförebyggande perspektivet har sitt ursprung i bankernas ansvar att förhindra penningtvätt enligt lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. De områden som i huvudsak behandlas är principen om kundkontroll och riskbedömning och principen om kundkännedom. Dessa principer utgör grunden för bankernas brottsförebyggande arbete och är de grundläggande rättsprinciperna inom bankrätten.

FATF – Financial Action Task Force, är ett mellanstatligt organ med ansvar för frågor kring finansiering av terrorism och bekämpning av penningtvätt. FATF har inrättat bl.a. 40 rekommendationer som är internationellt erkända som standarder om åtgärder mot penningtvätt. EU:s penningtvättsdirektiv bygger i huvudsak på FATF:s 40 rekommendationer. I Direktiv 2005/60/EG, det tredje penningtvättsdirektivet, utgör det riskbaserade förhållningssättet grunden för direktivet. Direktivet innehåller även en rapporteringsskyldighet. Det tredje penningtvättsdirektivet införlivades i svensk rätt genom lag (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. En effektiv bekämpning av penningtvätt var en av utgångspunkterna vid införlivandet. Företagen inom bl.a. den finansiella sektorn ska vara skyldiga att göra kontroller av sina kunder och på så sätt undvika att bli utnyttjade för penningtvätt. Lagen ställer krav om ett riskbaserat förhållningssätt och kundkännedom.

Uppsatsen omfattar även två intervjuer med representanter för Forex Bank och Svensk Bankförening. Detta för att illustrera vilka diskussioner penningtvätt för med sig i praktiken.

Förord

Nu har studietiden vid Juridicum i Lund avslutas med detta examensarbete. Sex års studier blev det tillslut, ingen rak linje men dock fylld med diverse erfarenheter dels kunskapsmässigt dels privata händelser. Jag är definitivt mer berikad med kunskap och har lärt mig det juridiska verktyget som föreläsaren på termin 1 nämnde frekvent under introduktionsföreläsningen. Jag satt då och undrade vad hon menade. Föreläsaren berättade även att vi numera inte skulle kunna ge klara och raka svar utan istället svara ”det beror på”. Jag, som alltid gav raka svar, undrade och grubblade en del över denna introduktionsföreläsning.

Nu, sex år senare, svarar jag alltid ”det beror på”.

Jag har sedan jag var liten alltid fått berättat för mig att man kan bli vad som helst så länge man har ambitionen och viljan. Nu har jag blivit det jag vill och jag är nu i början av min karriär. Vad framtiden har att erbjuda mig hyser jag en förväntansfullhet inför. Jag står vid målnöret och kan inte vara stoltare.

Ett stort tack till min handledare Helén Örnemark-Hansen för all inspiration, vägledning och handledning.

Förkortningar

AML	Anti money laundering
BCBS	Basel Committee on Banking Supervision
BIS	Bank for International Settlements
BrB	Brottsbalken
BRL	Lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse
Brå	Brottsförebyggande rådet
CDD	Customer due diligence
EBM	Ekobrottsmyndigheten
f	följande sida
FATF	Financial Action Task Force
ff	Följande sidor
FIPO	Finanspolisen
ibid.	På samma ställe
KYC	Know your customer
PTL	Lag (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism
SFS	svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

Penningtvätt är ett ständigt aktuellt ämne. Det är ett område som frekvent används av den grova organiserade kriminaliteten för att finansiera deras nationella och globala verksamheter. Enligt ekorådets (ett samverkansorgan bestående av bl.a. Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten) rapport från 2010 har den ekonomiska brottsligheten blivit mer internationell och grövre till sin karaktär och är en del av den organiserade brottslighetens verksamhet. Två av de identifierade trenderna eller tendenserna inom området för ekonomisk brottslighet är det globala samhället dvs. gränsöverskridande brottslighet och penningtransaktioner. Enligt rapporten bör brottslighet på den finansiella marknaden prioriteras där ett av de stora problemen är penningtvätt.¹

Då penningtvätt syftar till att dölja ursprunget av de illegala tillgångarna finns det starka skäl att använda det finansiella systemet för att kunna använda tillgångarna i den legala ekonomin. Penningtvätt kan angripas med regelverk och straffrättsliga metoder.² Penningtvätt är straffrättsligt sanktionerat enligt Brottsbalken (BrB) och är kriminaliserat som penninghäleri eller penninghäleriförseelse. EU:s penningtvättsdirektiv har lett till att Sverige fick genomföra omfattande lagstiftningsåtgärder och därigenom har Sverige bl.a. antagit lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (PTL). Genomförandet av PTL uppfyller kraven för de administrativa och förebyggande åtgärder som åvilar vissa verksamhetsutövare främst inom den finansiella sektorn,³ här i examensarbete avgränsat och definierat som bankerna.

I skrivandets stund sker det en översyn av kriminaliseringen av penningtvätt som ska vara klar i februari 2012, initiativtagare är Justitiedepartementet. Utredarna skall se över kriminaliseringen av penningtvätt. Syftet med denna utredning är att bibehålla kraven på rättssäkerhet och förutsägbarhet och åstadkomma en mer ändamålsenlig och lättillgänglig reglering. Utredaren ska undersöka om det straffbara området för penningtvätt bör utvidgas och de ska även ta ställning till om det finns behov och om det är lämpligt att göra ändringar i systemet för att tillfälligt stoppa misstänkta transaktioner.⁴

BRÅ:s rapport 2011:4, *Penningtvätt – rapportering och hantering av misstänkta transaktioner*, från 2011 innehåller en begäran om en tydligare definition av penningtvättsbegreppet då penningtvättslagen (PTL) tar sikte på renodlad penningtvätt. De misstänkta transaktionerna om penningtvätt är

---

¹ Rapport om den ekonomiska brottsligheten 2010 – Ekorådet:
<http://www.ekobrottsmyndigheten.se/Documents/Rapporter/Ekorådet/Rapport%20om%20den%20ekonomiska%20brottsligheten2010.pdf>

² SOU 2007:23 s 63 f.

³ SOU 2007:23 s 70 f.

⁴ Dir. 2010:80 *En översyn av kriminaliseringen av penningtvätt* s 1

oftast förflyttningar av pengar antingen i ett brottsligt syfte eller där pengarna har ett brottsligt ursprung.⁵

Penningtvättssområdet är under ett förändringsarbete där både lagstiftning och definition av vad penningtvätt omfattar är under utredning och analys. Då regleringen och arbetssätten är förhållandevis nya är det inte främmande att nya perspektiv och metoder växer fram både från lagstiftaren, de kriminella och de privata aktörerna. De teoretiska metoderna ska appliceras i praktiken och ska resultera i en effektiv bekämpning att motverka penningtvätt. Men vägen dit kan kantras av svårigheter inte minst när en ny aktör läggs till i det brottsförebyggande arbetet, de privata verksamhetsutövarna – bankerna.

1.1 Historik och bakgrund

Penningtvätt är en internationell företeelse och är ett stort problem i det brottsbekämpande och brottsförebyggande arbetet runt om i världen. Det finns ett internationellt samarbete mellan rättsvårdande organ som behandlar bl.a. penningtvätt. Detta samarbete regleras bl.a. i Förenta Nationernas (FN) konvention den 19 december 1988 mot olaglig hantering av narkotika och psykotropa ämnen (Wienkonventionen). Syftet med denna konvention var att effektivisera insatserna och förstärka det internationella samarbetet i kampen mot den internationella narkotikabrottsligheten. En av de viktigaste bestämmelserna i konventionen är artikel 3. Den rör straffrättsliga åtgärder mot personer som på olika sätt främjar den illegala narkotikahandlingen utan att själva direkt vara inblandade i denna verksamhet. Främst då gällande förfarandet när medverkandet innebär vinster härrörande narkotikabrottslighet omsätts till legal verksamhet. Även Förverkandekonventionen upprättad av Europarådet den 8 november 1990 innehåller åtgärder att straffbelägga gärningar som innefattar penningtvätt. Förverkandekonventionen är ratificerad och antagen av Sverige.⁶

Wienkonventionen ratificerades även av Sverige och denna innebar en utvidgning av de svenska straffbestämmelserna gällande häleribrotten i BrB 9 kap 6-7§§. De ändrades den 1 juli 1991 och det infördes två punkter i 6§ som tog sikte på förfarande som var att anse som penningtvätt. Häleribestämmelserna skulle numera ses som generella och gällde inte enbart egendom härrörande narkotikabrottslighet.⁷ Åtgärderna mot penningtvätt riktades inledningsvis mot narkotikabrotts om ett förbrott till penningtvätt. Men genom det arbete som bedrivits på internationell nivå i bl.a. Financial Action Task Force (FATF), ett mellanstatligt organ med ansvar för frågor kring finansiering av terrorism och bekämpning av penningtvätt, och på EU-nivå har det skett en utveckling av en vidare

---

⁵ Rapport 2011:4, *Penningtvätt – Rapportering och hantering av misstänkta transaktioner*, s 11 f

⁶ Prop. 1998/99:19 kap 4.1.1.

⁷ Helén Örnemark Hansen, *Penningtvätt – ett urvattnat begrepp?*, Stockholm 1998, s 17 ff.

definition av penningtvätt som grundas på flera andra typer av förbrott till penningtvätt.⁸

På nationell nivå överlämnades i mars 1997 en penningtvättsutredning, vars uppdrag på regeringens vägnar var att föreslå åtgärder för att effektivisera bekämpningen av penningtvätt och annan kvalificerad ekonomisk brottslighet. Detta resulterade i ett betänkande, SOU 1997:36.⁹

Penningtvättsutredningen föreslog att ett särskilt penningtvättsbrott skulle föras in i den dåvarande penningtvättslagen. Det var dels utredningen dels FATF:s rapport om effektiviteten i det svenska systemet för penningtvätt från den 21 augusti 1996 som var skälen till att regeringen föreslog en ny straffbestämmelse gällande penningtvätt. Det förfarande som typsikt sett utgjorde penningtvätt skulle brytas ut ur häleriparagrafen och placeras in till denna bestämmelse istället. Pga. systematiska och praktiska skäl var det olämpligt att föra in en särskild straffbestämmelse i penningtvättslagen, som penningtvättsutredningen föreslog, utan straffansvar skulle fortsättningsvis regleras i BrB.¹⁰

1.2 Syfte och problemformuleringar

Målet med mitt examensarbete är att belysa en del av de problem som har uppstått inom penningtvättsområdet och eventuellt visa alternativa lösningar på dessa problem. Bekämpning och kontroll av penningtvätt är inte enbart ett myndighetsarbete i Sverige. Lagstiftaren har ålagt privata aktörer ett långtgående ansvar för att motverka penningtvätt. De privata verksamhetsutövarna inom de finansiella institutionerna¹¹ - bankerna, är skyldiga att vidta åtgärder för att förhindra att deras verksamhet utnyttjas för penningtvätt.

Syftet blir att redogöra för om bankernas ansvar är rimligt utifrån ett brottsförebyggande perspektiv. Det brottsförebyggande perspektivet har sitt ursprung i bankernas ansvar att förhindra penningtvätt enligt lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (PTL).

De huvudfrågor jag har valt att arbeta efter är:

1. Vilka internationella rättsprinciper behandlar bankernas ansvar?
2. Vad är bankernas ansvar enligt EU:s tredje penningtvättsdirektiv, 2005/60/EG?
3. Vad är bankernas ansvar enligt lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (PTL)?
4. Hur upplevs och tillämpas bankernas ansvar i praktiken?
5. Är bankernas ansvar rimligt utifrån ett brottsförebyggande perspektiv?

---

⁸ Prop. 2008/09:70 s 46.

⁹ Prop. 1998/99:19 kap 3

¹⁰ Prop. 1998/99:19 kap 6.2.1.

¹¹ I examensarbetet avgränsat till bankerna.

1.3 Avgränsningar

Den djupgående analysen kommer främst att belysa penningtvättsproblematiken i Sverige. Självklart kommer ett visst internationellt perspektiv belysas då penningtvätt är ett globalt problem och rättskällorna har sitt ursprung i det internationella samarbetsområdet.

Penningtvättslagstiftningen omfattar flera olika aktörer men jag har valt att avgränsa problematiken till det ansvar som omfattar de finansiella institutionerna och i detta examensarbete kallat bankerna.

Vidare avgränsning har gjorts till två olika ansvarsområden som stadgas i de valda rättskällorna. De områden som i huvudsak kommer att analyseras är:

- CDD – customer due diligence (principen om kundkontroll och riskbedömning)
- KYC – know your customer (principen om kundkännedom)

Dessa områden utgör grunden för bankernas brottsförebyggande arbete och är de grundläggande rättsprinciperna inom bankrätten.

Penninghäleri kommer att nämnas men ingen djupgående analys av brottet kommer att göras i detta arbete utan kommer endast att beröras i den mån som är relevant för syftet av uppsatsen.

1.4 Metod och material

Jag har arbetat efter en rättsdogmatisk metod där de valda rättskällorna består av lagstiftning, förarbeten så som propositioner och statens offentliga utredningar och direktiv från EU.

Rapporter från Ekobrottsmyndigheten (EBM) och Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har även varit en del av mina källor.

Jag har även använt mig av dokument från erkända mellanstatliga organisationer såsom FATF, Basel Committee och Wolfgan group.

Penningtvättslagen är en relativt ny lag vilket innebär att utbudet av doktrin är magert. Storbritannien är ett land som har legat långt fram i utvecklingen inom bank- och finansrätt därav valet av engelsk doktrin.

Jag har genomfört intervjuer med representanter från Svenska Bankförening och Forex Bank för att på ett tydligt sätt illustrera hur det fungerar i praktiken. Valet av respondenter grundar sig dels på vilka aktörer som omfattas av penningtvättslagstiftningen och vilkas verksamhet som kan tänkas utnyttjas vid penningtvätt, dels vilka som för dessa aktörers talan i det lagstiftningsarbete som legat till grunden för dagens penningtvättslagstiftning och i det framtida förändringsarbetet inom penningtvättsområdet. Forex Banks verksamhet består av att driva

bankrörelse och valutaväxling. Bank och valutaväxlingsföretag är två av de branscher som rapporterar flest misstänkta penningtvättsrapporter.¹² Då Forex Banks verksamhet omfattas av båda dessa branscher ansåg jag att deras erfarenhet och arbete kan ge en betydelsefull inblick i det praktiska penningtvättsarbetet.

Svenska bankföreningen representerar bankerna gentemot bl.a. myndigheter. En av deras uppgifter är att lämna synpunkter och analysera förslag till lagar och föreskrifter som berör bankerna.¹³ Med detta som grund ansåg jag att Svenska Bankföreningens synpunkter och åsikter om penningtvättsarbetet var av stor vikt och skulle användas som en infallsvinkel i mitt examensarbete.

1.5 Disposition

Examensarbetet innehåller en deskriptiv framställning av penningtvättsregleringen på internationell mellanstatlig nivå, EU-nivå och svensk rätt. För att helheten skall förstås är det viktigt att samtidigt beskriva hur bankernas verksamhet regleras och därför kommer en liten del bankrätt illustreras.

Vidare görs en praktisk redogörelse för penningtvättsregleringen. De valda respondenterna är Forex Bank och Svensk bankrättsförening. Denna del är baserad på genomförda intervjuer. För att exemplifiera och pedagogiskt illustrera har två fiktiva fall skapats för att tydliggöra den typ av transaktioner som kan ligga till grund för misstanke om penningtvätt.

Avslutningsvis följer en analysen där syftet med examensarbetet utreds och de olika huvudfrågorna diskuteras som vidare avslutas med en slutsats.

---

¹² Rapport 2011:4, s 38.

¹³ www.swedishbankers.se - Om Bankföreningen

2 Internationella åtaganden och rättsprinciper

Kapitel 2 innehåller fakta om de mellanstatliga organisationer och privata aktörer som främst arbetar med penningtvätsfrågor på internationell nivå.

En redogörelse för de olika organisationernas dokument som fastställer AML (anti money laundering) principles författas, så som CDD och KYC. Dessa principer är vad organisationerna kallar ”good practice” och är internationella minimikrav i bankernas arbete mot penningtvätt. Organisationernas riktlinjer och dokument stadgar de internationella rättsprinciper som har utgjort grunden för EU:s penningtvätsdirektiv.¹⁴

2.1 FATF

FATF – Financial Action Task Force, är ett mellanstatligt organ med ansvar för frågor kring finansiering av terrorism och bekämpning av penningtvätt. FATF:s syfte är att utveckla och främja politik som berör bekämpningen av penningtvätt och finansiering av terrorism, dels på nationell dels internationell nivå. Organet bildades 1989 i Paris under ett G7 möte. Organet har 34 medlemmar från olika länder varav Sverige från början tagit del av detta arbete.¹⁵ Arbetet inom organisationen har redan från början innefattat ansträngningar att motverka den kriminella användningen av de finansiella systemen. 1990 inrättades en rad rekommendationer som utgör grunden för bekämpningen av penningtvätt. Dessa rekommendationer innehåller krav på länders legala system både straffrättsligt och administrativt. Under 1996 och 2003 har rekommendationerna reviderats, detta för att säkerhetsställa att de är relevanta och aktuella inför hoten om penningtvätt.¹⁶

En av FATF:s uppgifter är att övervaka medlemsländernas nödvändiga åtaganden i deras arbete att skapa lämpliga åtgärder i kampen mot penningtvätt, både globalt och nationellt. Det finns dock ingen strikt konstitution som reglerar FATF:s maktmandat, ledningsgruppen ser över sina uppdrag med jämna mellan rum. Det nuvarande mandatet sträcker sig mellan 2004-2012 och har varit under halvtidsöversyn och godkändes vid ett ministermöte i april 2008.¹⁷

Under hösten 2005 utvärderades Sveriges åtaganden enligt rekommendationerna. FATF:s besök resulterade i en rapport som innehåller

---

¹⁴ Cranston Ross, Principles of banking law, second edition, Oxford university press, 2006, s 68 ff

¹⁵ Prop. 2008/09:70 s 46.

¹⁶ About the FATF http://www.fatf-gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32236836_1_1_1_1_1,00.html

¹⁷ ibid

en beskrivning av det svenska rättsliga systemet, faktiska tillämpningen av lagstiftningen, myndigheternas arbete etc. Denna summerades sedan i en sammanställning, "Ratings of Compliance". Där presenteras värderingen av graden av genomförande för var och en av rekommendationerna och vilka faktorer som låg till grund för denna. Sverige fick vid utvärderingen kritik för en rad brister. Rapportering av misstänkta transaktioner, ansvarig tillsynsmyndighet, avsatt för lite resurser till penningtvättsfrågor är några av de områden där Sverige delvis uppfyllde rekommendationerna.¹⁸ Denna utvärdering resulterade i en uppföljningsprocess.

FATF beslutade enhälligt vid ett möte i oktober 2010 att Sverige skulle lyftas ur den uppföljningsprocess som utvärderingen resulterade i. De ansåg att Sverige följer de krav på arbete mot penningtvätt som följer av de 40 rekommendationerna och att Sverige håller en hög standard gällande rapport, lagreglering, effektivitet och tillsyn. Detta innebär att Sverige fick ett starkt erkännande och tillhör den mindre skalan av länder inom FATF som anses uppfylla de krav som ställs av organisationen.¹⁹

FATF:s rekommendationer är internationellt erkända som standarder om åtgärder mot penningtvätt och terroristfinansiering. De är indelade i:²⁰

1. *The Forty Recommendations on Money Laundering* (FATF:s 40 rekommendationer)
2. *The Nine Special Recommendation on Terrorist Financing* (FATF:s 9 specialrekommendationer)²¹

I dokumentet *Interpretative Notes to the 40 recommendations of the FATF* ges förklaringar och tolkningar av de 40 rekommendationerna.²²

2.2 Bank for Internationell Settlements och Basel Committee

BIS – Bank for Internationell Settlements är världens äldsta internationella finansiella organisation vars syfte är att främja det internationella finansiella och monetära samarbete. Organisationen fungerar även som en bank för centralbankerna. BIS uppdrag är bl.a. att främja analyser och diskussioner mellan centralbanker och inom den internationella finansvärlden och att fungera som ett centrum för den ekonomiska och monetära forskningen.²³

---

¹⁸ Prop. 2008/09:70 s 50 f.

¹⁹ Pressmeddelande Finansdepartementet: <http://www.regeringen.se/sb/d/13462/a/154199>

²⁰ FATF:s recommendations: http://www.fatf-gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32236920_1_1_1_1,00.html

²¹ Då examensarbetet syftar till att utreda bankernas ansvar enligt penningtvättslagstiftningen utelämnas en vidare analys av FATF:s 9 specialrekommendationer.

²² Interpretative Notes to the 40 recommendations of the FATF: http://www.fatf-gafi.org/document/28/0,3746,en_32250379_32236920_33658140_1_1_1_1,00.html

²³ About BIS: <http://www.bis.org/about/index.htm>

Basel Committee on Banking Supervision (BCBS), benämns även som Basel Committee, är ett forum för regelbundet samarbete för banktillsyns frågor. Basel Committee är en internationell organisation under BIS. Målet med dess organisation är att öka förståelsen för centrala tillsynsfrågor och förbättra kvaliteten på banktillsyn i hela världen. Detta arbete bedrivs med hjälp av utbyte av information om nationella tillsynsfrågor, metoder och tekniker mellan de olika medlemsländerna. Sverige, Storbritannien, Frankrike, Tyskland, USA, Kina är några av Basel Committee:s medlemmar. Kontakt mellan medlemsländerna uppmuntras och dokument med riktlinjer för banktillsyns frågor cirkulerar mellan ländernas respektive tillsynsmyndigheter.²⁴

I *Customer due diligence for banks*²⁵ av Basel Committee finns de internationella standarderna för kundkännedom. Detta dokument kallas *Basel CDD paper* och är en internationell standard för riskbedömning och kundkontroll.

2.3 Wolfsberg group

Wolfsberg group är en av de största samarbetsgrupperna bland de privata aktörerna på bank- och finansmarknaden i kampen mot penningtvätt. Gruppens syfte är att utveckla de finansiella tjänsterna och relaterade produkter för Know Your Customer, penningtvätt och arbetet mot finansiering av terrorism. Gruppen består av elva globala banker och bildades år 2000 i Wolfsberg, Schweiz. Den bildades för att utarbeta riktlinjer och åtgärder mot penningtvätt pga. av den ökade lagregleringen av bankernas ansvar för penningtvätt. Dessa riktlinjer publicerades för första gången år 2000 i ett dokument som heter *Wolfsbergs Standards*. *Wolfsberg AML Principles on Private Banking*²⁶ är standarden om privatbankers åtgärder mot penningtvätt.²⁷

I artikeln *The Private Sector becomes Active: The Wolfsberg Process* av Professor Mark Pieth vid Juristische Fakultät vid Basel Universitet och Gemma Aiolfi kritiserar Wolfberg Standards för deras generella natur. Professor Pieth är före detta medlem i FATF och deltog som juridisk expert vid utformningen av *Wolfberg Principles*. Pieth var kritisk till de oklara definitionerna av principerna för åtgärder mot penningtvätt.²⁸

---

²⁴ About the Basel Committee: <http://www.bis.org/bcbs/index.htm?q1=1>

²⁵ *Customer due diligence for banks*, Basel Committee in Banking Supervision, Bank for International Settlements, October 2001: <http://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf>

²⁶ *Wolfsberg AML Principles on Private Banking – Revised Version May 2002*: <http://www.wolfsberg-principles.com/privat-banking.html>

²⁷ *Wolfsberg Groups hemsida*: www.wolfsberg-principles.com

²⁸ *The Private Sector becomes Active: The Wolfsberg Process* av Professor Mark Pieth och Gemma Aiolfi: <http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/Wolfsberg-Process.pdf>

Medlemmarna i Wolfberg group är verksamma i länder som är medlemmar i BIS och Basel Committee vilket betyder att Wolfbergs Principles således torde vara förenliga med deras standarder och principer.²⁹

2.4 KYC – know your customer (Principen om kundkännedom)

Know your customer, KYC (principen om kundkännedom) är en väl etablerad princip inom den internationella bankrätten och utgör en av minimistandarderna för bankernas arbete. FATF har arbetat hårt för att marknadsföra denna princip som en del av kampen mot penningtvätt.³⁰

Bankerna ska inhämta information om personen innan en transaktion genomförs eller en ny kundrelation etableras. Detta är principens huvudsakliga innehåll. Inom penningtvättsregleringen innebär principen att det även görs en riskbedömning vid kundmötena. Bedömning görs av risken för personen i fråga att delta i penningtvätt. Bankerna ska även känna till bankmedlens ursprung. För att bankerna ska kunna uppnå kundkännedom utvecklas KYC procedurer anpassade för respektive verksamhets marknad. Dessa procedurer underlättar bankernas inhämtande av information kring kunder och deras transaktioner. Tillgången till statliga och offentliga register är av stor vikt för bankernas kontroll av kunders identitet och finansiella historia och nuläge.³¹

I *The Forty Recommendations on Money Laundering* (FATF:s 40 rekommendationer) finns minimikrav om kundkännedom stadgade i rekommendation nr 4-12.

2.5 CDD – customer due dilligence (Principen om kundkontroll och riskbedömning)

Due dilligence är en standard som bankerna arbetar efter. Bankerna undersöker motparten men även de eventuella risker som en affärsrelation kan komma att innebära. Det har blivit en skyldighet att vidta denna försiktighet och handla enligt den allmänna standarden ”good practice”, speciellt innan en ny affärsförbindelse inleds. Due dilligence är även ett verktyg som används för att uppnå kravet om kundkännedom.³²

---

²⁹ *The Private Sector becomes Active: The Wolfsberg Process* av Professor Mark Pieth och Gemma Aiolfi: <http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/Wolfsberg-Process.pdf>

³⁰ Cranaston, *Principles of banking law*, s 134.

³¹ *ibid* s 134 ff.

³² *ibid* s 198 ff.

Customer due dilligence används även vid riskbedömningen om en ny kund eller redan etablerad kund kan tänkas delta i penningtvätt. Principen är en strategi som bankerna använder sig av i kampen mot penningtvätt.

The Forty Recommendations on Money Laundering (FATF:s 40 rekommendationer) rekommendation 9 stycke 2-6 innehåller principen om customer due dilligence.

3 EU:s reglering av penningtvätt

Detta kapitel har sitt ursprung i frågan: *Vad är bankernas ansvar enligt EU:s tredje penningtvättsdirektiv 2005/60/EG?* De ansvarsområden som kommer att belysas är CDD – customer due diligence och KYC- know your customer. Då det tredje penningtvättsdirektivet i huvudsak bygger på de tidigare direktiven kommer en kort historisk av dessa även att författas.

3.1 Det första penningtvättsdirektivet

EU har infört tre penningtvättsdirektiv. 1991 infördes det första penningtvättsdirektivet (91/308/EEG) vars syfte var att samordna insatserna för att förhindra att friheten för kapitalrörelser och friheten att tillhandahålla finansiella tjänster utnyttjades för penningtvätt. Direktivet omfattade kreditinstitut, finansiella institut och livförsäkringsbolag men medlemsstaterna uppmanades till att bestämmelsen även skulle omfatta yrkesgrupper och företag för vilkas verksamhet var särskild ägnad åt att utnyttjas för penningtvätt. Instituterna skulle identifiera och bevara uppgifter om deras kunder och underrätta berörda myndigheter vid misstanke om penningtvätt. Det fanns även krav att avstå från att utföra transaktioner som de visste eller misstänkte ha samband med penningtvätt. Kravet på kundkännedom finns i artikel 3.1 i direktivet.³³

Det första penningtvättsdirektivet genomfördes i Sverige genom lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt (penningtvättslagen) som trädde ikraft den 1 januari 1994.³⁴

3.2 Det andra penningtvättsdirektivet

Det andra penningtvättsdirektivet, *Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/97/EG av den 4 december 2001 om ändring av rådets direktiv 91/308/EEG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar*, ändrade vissa delar i det första penningtvättsdirektivet. Direktivet utsträcktes till att även omfatta företag och personer som var verksamma utanför den finansiella sektorn bl.a. vissa handlare där betalning görs kontant och med höga belopp.³⁵

Genomförandet av det andra penningtvättsdirektivet i Sverige den 1 januari 2005 bidrog till vissa ändringar i penningtvättslagen.

---

³³ Prop 1998/99 kap 4.1.3

³⁴ Prop 1992/93:207 s 1 f

³⁵ Prop 2003/04:156 s 30 f

Lagstiftningsåtgärderna omfattade förebyggande och administrativa åtgärder som åvilade vissa verksamhetsutövare.³⁶

Första och andra penningtvättsdirektiven är minimidirektiv enligt respektive direktivs ingress.

3.3 Det tredje penningtvättsdirektivet

De två första penningtvättsdirektivens områden har ersatts med *Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG av den 26 oktober 2005 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism* (tredje penningtvättsdirektivet). Direktivet bygger i huvudsak på, liksom de tidigare penningtvättsdirektiven, FATF:s 40 rekommendationer. Det centrala och grundläggande i dessa rekommendationer är kravet på kundkännedom för verksamhetsutövarna³⁷.

Under 2003 reviderades FATF:s 40 rekommendationer och bl.a. utvidgades tillämpningsområdena. Det var dels FATF:s utveckling och dels ett önskemål om att konsolidera de tidigare två penningtvättsdirektiven som var anledningarna till att det tredje penningtvättsdirektivet tillkom.

Det tredje penningtvättsdirektivet bygger i vissa delar helt på de tidigare direktiven dock är definitionen av penningtvätt numera mer omfattande. Dessutom täcker reglerna inte bara vinning av brott utan även insamling av medel som kan användas för terroriständamål^{38, 39}.

Mer detaljerade krav ställs på de verksamhetsutövare som omfattas av direktivet än vad som gjorts i de tidigare penningtvättsdirektiven. De grundläggande delarna är identitetskontroll, vetskap om affärsförbindelsens syfte och art samt en kontinuerlig uppföljning.⁴⁰

Det riskbaserade förhållningssättet utgör grunden för direktivet. Detta betyder att direktivet har som utgångspunkt att riskerna skiljer sig åt mellan olika länder, verksamhetsområden och kunder men även förändringar som kan ske i tiden. Resurserna ska användas där behoven finns.⁴¹ För att kunna bedöma om en situation innebär en risk för penningtvätt ställs krav på dem som omfattas av direktivet om att ha tillräckliga rutiner och tillräcklig kunskap. Det lämnas åt verksamhetsutövarna att själva bestämma vilka riskområden som finns eller kan uppstå då det är dem som främst känner sin verksamhet och sina kunder. KYC principen som är väletablerad och som

---

³⁶ Prop 2003/04: 156 s 1 f

³⁷ I detta examensarbete refererat till *bankerna*.

³⁸ Ingen redogörelse kommer att författas gällande direktivets reglering av finansiering av terrorism då det ej omfattas av examensarbetets syfte.

³⁹ Prop 2008/09:70 s 46 ff.

⁴⁰ Prop 2008/09:70 s 48 f och s 54 f

⁴¹ SOU 2007:23 *Genomförandet av tredje penningtvättsdirektivet*, s 91 f.

används på den finansiella marknaden blir i praktiken tillämplig för alla som omfattas av det tredje penningtvättsdirektivet.⁴²

3.3.1 Direktivets omfattning och definition av penningtvätt

Punkt 1 i ingressen till det tredje penningtvättsdirektivet stadgas det att direktivet är att ses som ett komplement till de nationella straffrättsliga bestämmelserna och att preventiva insatser kan vara verkningsfulla. Förebyggande insatser via de finansiella systemen kan också vara verkningsfulla.

Enligt punkt 5 i ingressen, tredje penningtvättsdirektivet ska åtgärder mot penningtvätt ha sin grund i det internationella samarbete och inte enbart på nationell och gemenskapsnivå då penningtvätt sker i en internationell och global miljö. När åtgärder tas på gemenskapsnivå ska dessa kontrolleras med arbetet som sker inom FATF. FATF är det viktigaste internationella organet i kampen mot penningtvätt.

Enligt punkt 7 har utvecklingen gått mot en mer omfattande definition av begreppet penningtvätt och grundar sig idag på en vidare krets av förbrott än den som tidigare riktades mot penningtvätt dvs. vinning härrörande narkotikabrottslighet.

Syftet med det tredje penningtvättsdirektivet är att medlemsstaterna skall säkerhetsställa att penningtvätt förbjuds enligt artikel 1.

I artikel 1.2 finns definitionen av penningtvätt. Handlingarna ska även begås uppsåtligen. De handlingar som omfattas av direktivets tillämpningsområde är:

- a) *Omvandling eller överföring av egendom i vetskap om att egendom härrör från brottsliga handlingar eller från medverkan till brottsliga handlingar och i syfte att hemlighålla eller dölja egendomens olagliga ursprung, eller för att hjälpa någon som är delaktig i sådan verksamhet att undandra sig de rättsliga följderna av sitt handlande.*
- b) *Hemlighållandet eller döljandet av en viss egendoms rätta beskaftenhet eller ursprung, av dess belägenhet, av förfogandet över den, av dess förflyttning, av de rättigheter som är knutna till den, eller av äganderätten till den, i vetskap om att egendomen härrör från brottsliga handlingar eller från medverkan till brottsliga handlingar.*
- c) *Förvärv, innehav eller brukande av egendom i vetskap om, vid tiden för mottagandet, att egendomen härrörde från brottsliga handlingar eller från medverkan till brottsliga handlingar.*

---

⁴² SOU 2007:23 *Genomförandet av tredje penningtvättsdirektivet* s 12 f.

- d) *Deltagande, sammanslutning för att utföra försök att utföra och medhjälp, underlättande och rådgivning vid utförandet av någon av de handlingar som nämnts i de tidigare leden.*

I artikel 2.1 anges vilka verksamhetsutövare som omfattas av direktivet:

1. *Detta direktiv skall vara tillämpligt på följande:*

..... 2) *Finansiella institut*⁴³

Enligt artikel 5 är det tredje penningtvättsdirektivet ett minimidirektiv vilket betyder att EU:s medlemsländer får lagstadga om strängare regler än vad som anges i direktivet.

3.3.2 Direktivets krav om KYC (kundkännedom) och CDD (kundkontroll och riskbedömning).

I kapitel II i det tredje penningtvättsdirektivet under rubriken *Krav på kundkontroll* anges de åtgärder som verksamhetsutövaren måste vidta för att säkerhetsställa att de har kundkännedom och förstår vilken verksamhet kunderna ägnar sig åt. Dessa kontroller ska grundas på en riskbaserad analys. Här återfinns de internationella principerna KYC, kundkännedom och CDD, kundkontroll och riskbedömning.

Kundkontroll skall göras i följande situationer enligt artikel 7:

- a) *Vid etableringen av en affärsförbindelse.*
- b) *Vid icke regelbundet återkommande transaktioner som uppgår till 15 000 EUR eller mer, oavsett om transaktionen genomförs på en gång eller i flera led som verkar ha samband.*
- c) *Om det finns misstankar om penningtvätt eller finansiering av terrorism, oavsett eventuella undantag, befrielser eller töskelbelopp.*
- d) *Om det råder osäkerhet om tidigare erhållna kunduppgifters tillförlitlighet eller tillräcklighet.*

Denna kundkontroll skall inte enbart göras vid etableringen av nya kunder utan kravet skall även tillämpas på bankernas befintliga kunder enligt artikel 9.6.

Artikel 8 anger de detaljerade kraven för hur en kundkontroll skall genomföras. Enligt artikel 8.1 är åtgärderna:

- a) *Att identifiera kunden och styrka kundens identitet på grundval av handlingar, uppgifter eller upplysningar från tillförlitliga och oberoende källor.*
- b) *Att i förekommande fall identifiera den verkliga förmånstagaren och vidta riskbaserade och lämpliga åtgärder för att kontrollera dennes identitet, så att den institution eller person som omfattas av detta direktiv är förvissad om att den känner till vem den verkliga*

---

⁴³ Refererat till bankerna

förmånstagaren är och även, när det gäller juridiska personer, trustar och liknande juridiska konstruktioner, vidta riskbaserade och lämpliga åtgärder för att sätta sig in i kundens ägarskapsförhållanden och kontrollstruktur.

- c) Att skaffa information om affärsförbindelsens syfte och avsedda form.*
- d) Att utöva fortlöpande övervakning av den aktuella affärsförbindelsen och därvid kontrollera att de transaktioner som utförs överrensstämmer med institutionens eller personens kunskaper om kunden, affärs- och riskprofilen och, i nödvändiga fall, källan till medlen, och se till att handlingar, uppgifter och upplysningar hålls uppdaterade.*

I artikel 9 behandlas de tidpunkter då medlemsstaterna skall identifiera kunden eller den verkliga förmånstagaren. Huvudregeln i artikel 9.1 innehåller ett krav om identifiering innan ingåendet av en affärsförbindelse eller innan en transaktions utförande. I artikel 9.2 finns undantaget från huvudregeln. Identitetskontrollen får fullgöras under det att en affärsförbindelse ingås om det är nödvändigt för att inte avbryta den normala verksamheten och om risken för penningtvätt och finansiering av terrorism är liten. Slutförandet av identifieringsprocessen skall så snart som möjligt slutföras efter den inledande fasen.

Enligt artikel 9.5 är medlemsstaterna skyldiga att se till att bankerna inte tillåts ingå en affärsförbindelse eller utföra en transaktion om kraven i artikel 8.1 a, b och c inte är uppfyllda. Om en affärsförbindelse redan ingåtts är bankerna tvingade att avbryta denna. Bankerna skall även överväga att lämna en rapport om den berörda kunden till finansunderrättelseenheten enligt artikel 22.⁴⁴

I avsnitt 2, artikel 10-11 anges för vilka aktörer de lägre kraven på kundkontroll kan tillämpas. Aktörerna är bl.a. myndigheter, finansiella institut och kreditinstitut som omfattas av det tredje penningtvättsdirektivet. Bankerna är inte skyldiga att tillämpa artikel 7 a, 7 b och 7 d gällande de aktörerna.

Enligt artikel 11.3 ska bedömningen om kunden är berättigad en lägre kontroll grundas på tillräcklig information inhämtad av bankerna.

Avsnitt 3, artikel 13 innehåller skärpta krav på kundkontroll. Där anges situationer där risken för penningtvätt generellt är större vilket betyder att behovet av krav är hårdare. Artikeln anger tre olika typer av förbindelser:

- De fall då kunden inte är närvarande fysiskt
- Vid gränsöverskridande korrespondentförbindelser över gränserna
- Vid förbindelser med personer i politiskt utsatt ställning (PEP)⁴⁵

---

⁴⁴ Om rapporteringsskyldigheten se kap 3.3.3

⁴⁵ Analys och diskussion av personer i politiskt utsatt ställning ingår ej i detta examensarbete och lämnas därhän.

3.3.3 Direktivets rapporteringskrav

Direktivets kapitel III innehåller bestämmelser om rapporteringsskyldigheten.

Artikel 20 fastslår att de som omfattas av direktivet skall ägna särskild uppmärksamhet åt verksamheter som av sin natur anses kunna innebära särskild risk för penningtvätt. Detta gäller i synnerhet komplicerade eller ovanligt omfattande transaktioner men även alla ovanliga transaktionsmönster som inte förefaller ha något påvisbart lagligt eller ekonomiskt syfte.

Artikel 21 i direktivet stadgar den skyldighet medlemsstaterna har att inrätta en finansunderrättelseenhet vars syfte är att bekämpa penningtvätt. Denna finansunderrättelseenhet skall ansvara för att ta emot, analysera och till behöriga myndigheter sprida uppgifter som gäller möjlig penningtvätt.

Huvudregeln gällande rapporteringskravet finns i artikel 22.1. De institut som omfattas av direktivet skall på eget initiativ och utan dröjsmål underrätta finansunderrättelseenheten när instituten får vetskap om, misstänker eller har skälig grund att misstänka penningtvätt. Denna skyldighet att rapportera gäller även försök till penningtvätt.

Om inte åtgärderna enligt artikel 22.1 efterföljs skall de institut som omfattas av direktivet avstå från att utföra sådana transaktioner som de vet har eller misstänker ha samband med penningtvätt till dess att de kan efterföljas, artikel 24.1. I artikel 24.2 stadgas undantaget då instituten får utföra en sådan transaktion. Om det inte är möjligt att på angivet sätt underlåta att utföra en transaktion eller om underlåtenheten sannolikt skulle motverka försök att få tag i dem som gynnas av en misstänkt transaktion för penningtvätt får en sådan transaktion utföras. Misstankarna eller vetskapen måste dock i efterhand omedelbart komma finansunderrättelseenheten tillhanda.

4 Den svenska penningtvättslagstiftningen

Lagstiftaren hade en rad allmänna utgångspunkter att beakta vid genomförandet av det tredje penningtvättsdirektivet. Huvudsyftet var att åstadkomma en effektiv bekämpning av penningtvätt. Skillnaden från de tidigare penningtvättsdirektiven var införandet av det riskbaserade förhållningssättet. Lagstiftaren tog sikte på att riskerna kan skilja sig åt mellan olika länder, kunder och verksamhetsområden samt att förändringar i dessa hänseenden kunde ske över tiden. Därför skulle resurserna användas där respektive behov fanns. Regelverket skulle göras mer flexibelt och tillämpningen skulle anpassas efter riskerna. Detta skulle motverka ett rutinmässigt förhållningssätt och istället underlätta en aktivare tillämpning av reglerna.⁴⁶

Lagstiftaren skulle hitta dem bästa lösningarna som på bästa sätt uppfyllde de aktuella reglernas syfte d.v.s. en effektiv bekämpning av penningtvätt och terrorism. En annan till viss del motstridig utgångspunkt var att inte införa regler som riskerade att hämma den väl fungerade inre marknaden för finansiella tjänster, utan ta sikte på ett harmoniskt regelverk. Det skulle inte införas strängare regler än vad som var motiverat utefter syftet med regleringen. Detta för att inte onödan förstöra möjligheterna till att driva en effektiv näringsverksamhet inom de områden som omfattades av reglerna om penningtvätt. Inför införlivandet av det tredje penningtvättsdirektivet skulle därför en avvägning göras mellan dessa utgångspunkter.⁴⁷

Penningtvätt är reglerat både straffrättsligt i Brottsbalken och i lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, PTL. Den senare regleringen omfattar administrativa och förebyggande åtgärder som åvilar vissa verksamhetsutövare. I detta kapitel kommer en presentation göras av penningtvättsregleringen i Sverige och vilket ansvar bankerna har enligt denna. En kort redogörelse av vad forskarna inom penningtvätt anser att begreppet penningtvätt omfattar kommer även att presenteras.

En kort redogörelse för penninghäleribestämmelsen kommer även att författas i den mån som är relevant för uppsatsens syfte.

4.1 Penningtvätt är inget brott i Sverige

Det finns inget brott i Sverige som heter penningtvätt. De brott som kommer närmast penningtvätt är häleribrotten i Brottsbalken. Penninghäleri, 9 kap. 6a § BrB och penninghäleriförseelse, 9 kap 7a § BrB handlar om personer

---

⁴⁶ Prop. 2008/09:70, *Genomförandet av det tredje penningtvättsdirektivet*, s 54

⁴⁷ *ibid*

som främjar möjligheterna för någon annan att tillgodogöra sig egendom från brott. Detta betyder att penninghäleri bestämmelsen tar sikte på någon annan än gärningspersonen till det underliggande brottet. I PTL stadgas de åtgärder verksamhetsutövarna måste följa för att motverka penningtvätt. För att undersöka vilka situationer och gärningar PTL tar sikte på måste man se till definitionen av penningtvätt. I kap. 4.2.1. beskrivs PTL:s definition av penningtvätt. Lagstiftarens definition av penningtvätt är mycket bred, det omfattar en rad olika fenomen och situationer. Forskarna inom området presenterar en mer djupgående analys av fenomenet penningtvätt. De tar sikte på tre syften med penningtvätt.⁴⁸

1. Pengarnas illegala ursprung och deras ägarskap ska döljas.
2. En legitim förklaring eller källa för pengarna ska skapas.
3. Brottutbytet ska omvandlas till en mindre misstänkt form av tillgång.

Huvudsyftet är att dölja egendomens ursprung och skapa en slags legitim källa. De tre syftena skapar en penningtvättsprocess men alla tre behöver inte vara uppfyllda för att en åtgärd ska betraktas som penningtvätt. Penningtvättsprocessen kan delas in i olika faser. Forskarna använder sig av:⁴⁹

1. Placering
2. Skiktning
3. Integrering
4. Återinvestering

Placering är det mest synliga steget i penningtvättsprocessen och därmed även det mest riskabla. Det är i denna fas det är lättast att upptäcka pengarna och kunna koppla dem till en illegal källa. Pengarna förflyttas in i den legala ekonomin. Det kan vara små valörer som sätts in på ett bankkonto eller att pengarna växlas på växlingskontor. Dock betyder inte detta att pengarna är tvättade.⁵⁰

Skiktning är en fas där den omedelbara upptäcktsrisken är avsevärt mindre än i placeringsfasen. Pengarna cirkulerar genom olika ekonomiska företag, institutioner, företag och kommersiella transaktioner. Grundförfarandet är att pengar förflyttas mellan olika bankkonton. Förflyttningarna kan ske både inom och utom ursprungslandet. Genom att man gör dessa förflyttningar bryter man kedjan av elektroniska spår, detta för att dölja deras ägarskap och illegala ursprung.⁵¹

Integrering är den fas som skapar en legitim källa eller förklaring till pengarna. Pengarna ska framstå som ”vita”. Detta görs via fiktiva affärsaktiviteter. De kriminella aktörerna använder sig av en rad olika

---

⁴⁸ Rapport 2011:4, *Penningtvätt – Rapport och hantering av misstänkta transaktioner*, s 22 ff.

⁴⁹ Rapport 2011:4, *Penningtvätt – Rapport och hantering av misstänkta transaktioner*, s 23.

⁵⁰ Rapport 2011:4, *Penningtvätt – Rapport och hantering av misstänkta transaktioner*, s 24 och s 28.

⁵¹ Rapport 2011:4, *Penningtvätt – Rapport och hantering av misstänkta transaktioner*, s 24 och 29.

metoder för att integrera pengarna. En av de minst komplexa metoderna är att växla pengar till spelmarker på casinon för att sedan efter en tid växla tillbaka spelmarkerna mot pengar, detta för att ge ett sken av det handlar om spelvinster. En annan metod är att redovisa fiktiva hyresintäkter och dagskassor genom diverse insättningar på konto. Använda pengarna till att renovera en lägenhet eller fastighet och sedan sälja denna till en högre köpeskillning än den ursprungliga är också en integreringsmetod.⁵²

Återinvestering fasen används endast av en del forskare. De tvättade pengarna återinvesteras i den legala ekonomin. Detta förutsätter dock att en fullständig penningtvättsprocess har genomförts.⁵³

4.2 PTL – lag (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism

Genom lag (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism införlivades det tredje penningtvättsdirektivet i svensk rätt.

Att åstadkomma en effektiv bekämpning av penningtvätt var en av utgångspunkterna vid genomförandet av det tredje penningtvättsdirektivet. Bankernas regelverk skall skapa förutsättningar för stabila och sunda verksamheter. De illegala strömningarna genom de finansiella systemen har betydande negativa effekter. Ett av syftena med implementeringen av det tredje penningtvättsdirektivets var att förhindra detta.⁵⁴

4.2.1 PTL:s omfattning och definition av penningtvätt

I 1 kap. 1 § PTL anger lagens syfte, att företag inom den finansiella sektorn och andra näringsidkare ska vara skyldiga att göra kontroller av sina kunder och på så sätt undvika att bli utnyttjade för penningtvätt eller finansiering av terrorism.⁵⁵

Enligt 1 kap. 2 § PTL är lagen tillämplig på fysiska och juridiska personer som är verksamhetsutövare⁵⁶. I denna § finns en uppräkningslista av vilka utövare lagen omfattar. Enligt punkt 1 omfattas bank och finansieringsrörelse enligt lagen (2004:297) om bank och finansieringsrörelse.

---

⁵² Rapport 2011:4, *Penningtvätt – Rapport och hantering av misstänkta transaktioner*, s 25 och 29 f.

⁵³ Rapport 2011:4, *Penningtvätt – Rapport och hantering av misstänkta transaktioner*, s 25.

⁵⁴ Prop. 2008/09:70, *Genomförandet av det tredje penningtvättsdirektivet*, s 54 f.

⁵⁵ Karnov, lag (2009:62) Thomson Fakta – Westlaw Sverige – Karnov, 19 ordning och säkerhet not, Hädanefter refererad till Karnov nätupplaga lag (2009:62)

⁵⁶ refererat till bankerna

Definitionen av vilka åtgärder som är att ses som penningtvätt stadgas i 5 kap 1 § p. 6 PTL,

- a) *Med brottsligt förvärvad egendom, som kan medföra att egendomens samband med brott döljs, att den brottslige får möjlighet att undandra sig rättsliga påföljder eller att återskaffandet av egendomen försvåras, samt att sådana åtgärder som innefattar förfogande över och förvärv, innehav eller brukande av egendomen,*
- b) *Med annan egendom än som avses i a, om åtgärderna är ägnade att dölja att någon har berikat sig genom brottslig gärning*

4.2.2 PTL:s krav om KYC (kundkännedom) och CDD (kundkontroll och riskbedömning)

2 kap. PTL handlar om kundkännedom och i 1 § anges kravet på ett riskbaserat förhållningssätt:

En verksamhetsutövare ska vidta åtgärder för att uppnå kundkännedom. Omfattningen av dessa åtgärder ska anpassas efter risken för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Verksamhetsutövaren skall alltid inhämta viss information om kunden för att bedöma om det föreligger en risk att han kan komma att användas för penningtvätt. Produkten och transaktionens karaktär samt typen av kund och affärsförbindelsens art är en del av den grundläggande utgångspunkten vid bedömningen av risken.⁵⁷

Verksamhetsutövaren får själv avgöra hur omfattande dessa åtgärder ska vara dock utifrån en riskbaserad analys av typen av kund, produkt, affärsförbindelse, eller transaktion. Verksamhetsutövaren ska kunna bevisa för berörda myndigheter att åtgärderna som är vidtagna är lämplig med hänsyn till risken för penningtvätt.⁵⁸

I förarbetena till PTL uttryckte Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, i egenskap av remissinstans, att det är svåra bedömningar som läggs över på verksamhetsutövaren eftersom det inte ges klara riktlinjer för det riskbaserade förhållningssättet.⁵⁹

I 2 kap 2 § 1 st PTL stadgas situationer där en verksamhetsutövare är skyldig att vidta grundläggande åtgärder för att uppnå kundkännedom:

En verksamhetsutövare ska vidta grundläggande åtgärder för att uppnå kundkännedom enligt 3 §

1. *Vid etableringen av en affärsförbindelse,*

⁵⁷ Karnov nätupplaga lag (2009:62) not 15, 13 november 2010.

⁵⁸ Prop. 2008/09:70, *Genomförandet av det tredje penningtvättsdirektivet*, s 69.

⁵⁹ Prop. 2008/09:70, *Genomförandet av det tredje penningtvättsdirektivet*, s 70.

2. Vid enstaka transaktioner som uppgår till ett belopp motsvarande 15 000 euro eller mer,
3. Vid transaktioner som understiger ett belopp motsvarande 15 000 euro men kan antas ha samband med en eller flera andra transaktioner och som tillsammans uppgår till minst detta belopp, och
4. Vid osäkerhet om tillförlitligheten eller tillräckligheten av tidigare mottagna uppgifter om kundens identitet.

I sista stycket i 2 kap. 2 § PTL stadgas det att om det finns misstanke om penningtvätt ska åtgärder vidtas för att uppnå kundkännedom oavsett undantag, befrielser eller tröskelbelopp. Denna § omfattar även information om affärsförbindelsens syfte och art.

Vad som anses som grundläggande åtgärder stadgas i 2 kap 3 §:

Med grundläggande åtgärder för kundkännedom avses:

1. Kontroll av kundens identitet genom identitetshandling, registerutdrag eller på annat tillförlitligt sätt,
2. Kontroll av den verkliga huvudmannens identitet, och
3. Inhämtande av information om affärsförbindelsens syfte och art.

Verksamhetsutövare ska vid tillämpningen av första stycket 2 utreda kundens ägarförhållanden och kontrollstruktur.

Den verkliga huvudmannen gällande fysisk person kan vara den person som kunden utför en transaktion åt eller den person som ligger bakom ett företag och där kunden bedriver verksamhet. När det rör sig om juridiska personer kan den verkliga huvudmannen vara den fysiska person som kan bestämma över den juridiska personen. Det kan också vara den fysiska personen som indirekt eller direkt äger minst 25 procent av den juridiska personen eller på annat sätt kontrollerar kunden.⁶⁰

I 2 kap. 6-8 §§ anges de situationer det krävs skärpta åtgärder för att uppnå kundkännedom. Om risken för penningtvätt är hög skall verksamhetsutövarna alltid vidta skärpta åtgärder för att uppnå kundkännedom. Så som hög risk definieras:

- De fall då kunden inte kan närvara fysiskt
- Vid förbindelser med personer i politisk utsatt ställning⁶¹

I 2 kap. 9 § PTL innehåller bestämmelsen för tidpunkten av kundkännedomen. Identiteten av kunden och den verkliga huvudmannen skall slutföras innan en affärsförbindelse etableras eller en transaktion utförs. Om risken för penningtvätt är låg och om det är nödvändigt för att inte avbryta verksamhetens normala gång får en identitetskontroll gällande en ny affärsförbindelse göras senare.

---

⁶⁰ Frågor och svar om penningtvätt: <http://www.fi.se/Regler/Penningtvätt/Frogor-och-svar-om-Penningtvätt/Verklig-huvudman/>

⁶¹ se fotnot 41

4.2.3 PTL:s rapporteringskrav

I 3 kap. PTL stadgas rapporteringskravet. Det innebär att verksamhetsutövaren ska granska transaktioner för att kunna upptäcka misstankar om penningtvätt och om misstankarna kvarstår efter en närmare analys ska uppgifter, utan dröjsmål, om alla omständigheter som kan tyda på penningtvätt lämnas till rikspolisstyrelsen (FIPO-Finanspolisen).

Huvudregeln är att alla transaktioner med misstanke eller vetskap om penningtvätt inte får genomföras men om avbrytandet av transaktionen skulle försvåra den fortsatta utredningen eller att avbrytandet inte skulle vara möjlig får transaktionen genomföras.⁶²

PTL innehåller en straffbestämmelse om böter i 7 kap 1 §. Denna avser bl.a. den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet åsidosätter granskning- eller uppgiftsskyldigheten enligt 3 kap 1 § PTL.

4.3 Penninghäleri

Penninghäleri bestämmelsen tar sikte på de situationer där någon annan än gärningspersonen till det underliggande brottet från vilket egendom har koppling till eller har förvärvats, medverkar till att egendomen tvättas. De fall där en gärningsperson tvättar egendom från det egna brottet s.k. självtvätt är inte kriminaliserat. Penninghäleri omfattar inte självtvätt. Självtvätt ses som ett efterföljande moment av det underliggande brottet.⁶³

De grundläggande straffrättsliga bestämmelserna om penningtvätt finns i Brottsbalken 9 kap. 6a § penninghäleri, 7a§ penninghäleriförseelse och 11§ försök och förberedelse.⁶⁴ Denna straffbestämmelse infördes genom en lag 1999 vars syfte är att öka möjligheterna att komma till rätta med penningtvätt dvs. åtgärder som vidtas i syfte att omsätta eller dölja vinning av brottslig verksamhet.⁶⁵

BrB 9 kap 6a§

Den som

- 1. Otillbörligen främjar möjligheterna för annan att tillgodogöra sig egendom som härrör från brottsligt förvärv eller värdet av sådan egendom, eller*
- 2. Med uppsåt att dölja egendomens ursprung medverkar till att bortföra, överlåta, omsätta eller vidta annan sådan åtgärd med egendom som härrör från brottsligt förvärv*

⁶² Karnov nätupplaga lag (2009:62) not 55-56, 13 november 2010

⁶³ Rapport 2011:4, *Penningtvätt – Rapportering och hantering av misstänkta transaktioner*, s. 22 f.

⁶⁴ SFS 1962:700

⁶⁵ Lena Holmqvist, Madeleine Leijonhufvud, Per Ole Träskman, Suzanne Wennberg, *Brottsbalken-en kommentar Del 1 (1-12 kap)*, Stockholm 2007, s 989

*Dömes för penninghäleri till fängelse i högst två år.*⁶⁶

Syftet med denna bestämmelse om penninghäleri i BrB 9 kap 6a§ är att den skall omfatta brottsliga förfaranden som typiskt sätt är att anse som penningtvätt, enkelt uttryckt när svarta pengar flyter in i den legala ekonomin. Bestämmelsen utsträcker i sitt andra stycke även straffansvar till att omfatta den som hjälper annan på ett mer kvalificerat sätt att dölja att denna berikat sig genom brottslig gärning t.ex. genom vissa former av tull- och skattebrott.⁶⁷

Kravet på förbrott beskrivs i lagtexten som *egendom som härrör från brottsligt förvärv eller värdet av sådan egendom* dvs. åklagaren måste kunna styrka en koppling mellan egendomen och den ursprungliga brottsligheten. Den ursprungliga brottslingen bestraffas däremot inte enligt penninghäleribestämmelsen.⁶⁸

---

⁶⁶ SFS 1962:700

⁶⁷ Lena Holmqvist, Madeleine Leijonhufvud, Per Ole Träskman, Suzanne Wennberg, *Brottsbalken-en kommentar Del 1 (1-12 kap)*, Stockholm 2007, s 989

⁶⁸ Lena Holmqvist, Madeleine Leijonhufvud, Per Ole Träskman, Suzanne Wennberg, *Brottsbalken-en kommentar Del 1 (1-12 kap)*, Stockholm 2007, s 989

5 Svensk bankrätt

Kapitel 5 innehåller en kort presentation av svensk bankrätt och syftet med den lag som reglerar bankernas rörelser. Vidare kommer även en presentation av Finansinspektionens verksamhet såsom tillsynsmyndighet dock främst rörande deras ansvar inom penningtvättsområdet.

Syftet med att reglera bankernas rörelser är att skapa ett stabilt finansiellt system med goda förutsättningar för konkurrens och hög effektivitet. Handlingsfriheten på detta område är dock begränsad genom Sveriges medlemskap i EU. Trots detta är det viktigt att bankernas rörelser i grunden är reglerade i en lag vars skyddsintressen noggrant analyserats och klarlagts utifrån de funktioner och marknader där dess tjänster och verksamhet efterfrågas.⁶⁹

Det är bankernas soliditet och likviditet som avgör det finansiella systemets stabilitet och det är därför bankernas krav om ett tillfredsställande system för styrning, information och kontroll är så central i deras verksamhet. Bankerna ska vidta åtgärder som säkerhetsställer att de identifierar, mäter och hanterar de risker som deras verksamhet är förenad med.⁷⁰ Detta arbetssätt är även centralt i bankernas arbete mot penningtvätt.

5.1 Bankrörelselagen

I lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse⁷¹, s.k. Bankrörelselagen (BRL) finns reglerna om hur bankerna ska bedriva sina rörelser, 1:1 BRL.

I 6 kap 1 § BRL stadgas bankernas soliditet och likviditet genom att rörelsen skall bedrivas på ett sådant sätt att institutets förmåga att fullgöra sina förpliktelser inte äventyras.

I 6kap. 2 § stycke 1 BRL beskrivs bankernas riskhanteringsarbete. De ska identifiera, mäta, styra, internt rapportera och ha kontroll över de risker deras rörelse är förknippad med. I paragrafens andra stycke ska bankerna se till att kreditrisker, marknadsrisker, operativa risker och andra risker inte medför att institutets förmåga att fullgöra sina förpliktelser äventyras. Så som ”andra risker” kan penningtvätt kännetecknas.

I 6 kap. 4 § BRL stadgas det att bankerna skall bedriva sin rörelse även i andra avseenden än i ovan angivna på ett sunt sätt. Syftet med denna bestämmelse är att förtroendet för marknaden ska upprätthållas genom en sund kvalitetsnivå i bankernas rörelse. Bankernas eventuella missbruk av sin typiskt sätt starkare ställning gentemot enskilda kunder som banken skulle

⁶⁹ Prop. 2002/03:139, *Reformerade regler för bank- och finansieringsrörelse*, s 155 f

⁷⁰ Prop. 2003/03:139 s 157 f

⁷¹ SFS 2004:297

kunna utnyttja otillbörligt är ett område som denna bestämmelse kan tänkas träffa.⁷²

Kap 13 i BRL handlar om tillsyn. Enligt 13:2 är det Finansinspektionen som har tillsyn över bankerna. Tillsynen omfattar att rörelsen drivs enligt BRL, andra författningar som reglerar bankernas verksamhet, bankernas bolagsordning, stadgar eller reglemente och interna instruktioner som har sin grund i författningar som reglerar bankernas verksamhet. Exempel på interna instruktioner är Finansinspektionens egna föreskrifter.

5.2 Finansinspektionen – tillsynsmyndighet

Finansinspektionens uppgift är att övervaka företagen på finansmarknaden. De är en myndighet med uppdrag från riksdagen och regeringen och som ska få det finansiella systemet att fungera effektivt och ska verka för stabilitet.⁷³ Finansinspektionen ger ut författningar som kompletterar de lagar och förordningar som finns inom detta område. De har beteckningen FI:s författningssamling (FFFS) och omfattar dels bindande föreskrifter och dels allmänna råd som fungerar som vägledning.⁷⁴

I FFFS 2005:1 *Finansinspektionens allmänna råd om styrning och kontroll av finansiella företag* kap 3 om intern styrning och kontroll definieras det arbete bankerna ska utföra så att en god intern kontroll i företaget säkerhetsställs. Det arbetet omfattar bl.a. att bankerna ska säkerhetsställa en god förmåga att identifiera, mäta, övervaka och hantera sina risker dvs. det rikshanteringsarbete som stadgas i BRL. I 4 kap. 1 § definieras de risker som bör hanteras och kontrolleras. Några exempel är de operativa risker som kan föreligga så som rutiner som inte är ändamålsenliga och felaktiga, mänskliga fel, felaktiga system eller externa händelser inklusive legala risker.

Finansinspektionens tillsynsområde omfattar även penningtvätt och deras uppgift är att se till att de finansiella företag som är skyldiga att förhindra penningtvätt och finansiering av terrorism följer gällande bestämmelser.⁷⁵

FFFS 2009:1 *Föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism* innehåller bestämmelser som bygger på PTL.

I 2 kap. FFFS 2009:1 beskrivs det riskbaserade förhållningssättet. Bankerna ska vidta åtgärder som syftar till att förhindra att de utnyttjas för

---

⁷² Se Karnov Internet lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse 6 kap 4§, not 57, den 17 januari 2011.

⁷³ Om FI: <http://www.fi.se/Om-FI/>

⁷⁴ FI:s regler: <http://www.fi.se/Regler/>

⁷⁵ FI:s regler om penningtvätt: <http://www.fi.se/Regler/Penningtvatt/>

penningtvätt och att dessa åtgärder skall anpassas efter risken för vilken verksamheten kan utnyttjas för.

Riskbedömningen definieras i 2 kap. 3 § FFFS 2009:1

Ett företag ska bedöma risken för att verksamheten utnyttjas för penningtvätt.....Riskbedömningen ska göras på lämpligt sätt med hänsyn till företagets storlek och komplexitet. Den ska innehålla en analys av företagets kunder, produkter, tjänster samt andra för verksamheten relevanta faktorer såsom distributionskanaler och geografiska områden.

I 3 kap. FFFS 2009:1 beskrivs vilka interna rutiner bankerna ska arbeta efter och att dessa ska utgå från dess verksamhet och riskbedömning. Rutiner avser bl.a. grundläggande åtgärder för kundkännedom, system eller rutin för att löpande följa upp affärsförbindelser, system eller rutin för granskningsskyldigheten, rutiner för uppgiftsskyldigheten till Rikspolisstyrelsen. Dessa rutiner har sin grund i PTL.

Det 4 kap. FFFS 2009:1 handlar om kundkännedom. De situationer som enligt PTL kräver kundkännedom utgör grunden för det som stadgas om dessa i FFFS 2009:1. Bankerna skall kontrollera kundernas identitet enligt deras fastställda rutiner gällande identifieringskontroll. Fysiska personer kontrolleras genom identifikationshandlingar såsom svenskt körkort, svenskt pass och svenskt certifierat identitetskort (2§). Juridiska personer kontrolleras genom registreringsbevis eller motsvarande behörighetshandlingar om registreringsbevis inte utfärdats för den juridiska personen. Bankerna kan även göra en motsvarande kontroll mot externa register. En kontroll ska även göras av identiteten hos en företrädare för den juridiska personen (5§). Bankerna har även ett ansvar att kontrollera den verkliga huvudmannens identitet. De ska skaffa sig tillförlitliga och tillräckliga uppgifter genom externa register, via relevanta uppgifter från kunden eller genom andra uppgifter som bankerna tagit del av (8-9§§).

Den uppgifts- och granskningsskyldighet som bankerna är bundna av enligt PTL beskrivs i 5 kap. FFFS 2009:1. Bankerna skall i första hand uppmärksamma transaktioner som kan anses innebära en särskild risk för penningtvätt. Detta gäller främst omfattande eller komplicerade transaktioner och ovanliga transaktionsmönster som inte till synes har något ekonomiskt eller lagligt syfte (5§).

I finansinspektionens regleringsbrev för 2011 ska Finansinspektionen säkerhetsställa en effektiv och adekvat rapportering från de verksamhetsutövare som enligt PTL ska rapportera misstänkta transaktioner till Rikspolisstyrelsen. Finansinspektionen ska intensifiera insatser med inriktning på de grupper som av verksamhetsutövare som har låg rapporteringsgrad. Insatserna och effekterna ska redovisas senast den 15 mars 2012.⁷⁶

---

⁷⁶ FI Dnr 11-2349

6 FOREX Bank

FOREX Bank har funnits sedan 1927 och verksamheten bestod då enbart av valutaförsäljning och fram till i början 1990-talet var FOREX det enda företag som vid sidan av bankerna hade tillstånd av Sveriges riskbank att handla med valuta.

FOREX Bank beviljades tillstånd att driva bankrörelse år 2003.⁷⁷

Jag började arbeta på FOREX Bank 2007. Detta var innan det tredje penningtvättsdirektivet införlivades i svensk rätt genom PTL. Redan då pratades det mycket om penningtvättsproblematiken på företaget. Anledningarna till dessa diskussioner var att FOREX Bank var och är ett tänkbart verktyg för den ekonomiska brottsligheten dels genom valutaförsäljningen dels genom bankverksamheten. Efter tillkomsten av PTL har ett helt annat arbete kring penningtvätsfrågor pågått då lagen ställer mer långtgående krav och ansvar på de finansiella instituten än tidigare. Detta är denna process och FOREX Banks arbete som låg till grunden för intervjun.

6.1 Intervju

Vilket är det största problemet med dagens penningtvättslagstiftning?

Myndigheterna (Skatteverket, Kronofogden, FIPO) har idag för dåliga verktyg för att komma åt pengarna, detta är ett stort problem. De måste få bättre verktyg för att komma åt den typen av kriminell verksamhet.

Frysninginstitut är en sak men pengarna strömmar igenom branschen och det köps bilar och annat, de kan istället beslagta tillgångar som brottslingar har. De har ju svårt att bevisa ursprunget till dessa tillgångar, det är egentligen det verktyget som behövs.

Hur upplever ni problemen med penningtvättslagstiftningen på FOREX Bank?

Tillämpningen av lagen är ett jätte stort problem. Det är en ganska ny lagstiftning och Forex Bank liksom många andra i branschen brottas med tillämpningen av lagen. Problemet är allt från vilka frågor ska personalen ställa och vilka krav på dokumentation kan vår personal ställa. Hela denna hantering är ett både kostsamt och svårt jobb och det skapar en osäkerhet på marknaden.

---

⁷⁷ www.forex.se/sv/Om-FOREX - Om FOREX Bank

Problemet är ju att det är människor som ska sitta till doms över andra personers tillgångar och neka eller acceptera affärer och det är ju en tämligen subjektivt bedömning.

Kundernas äganderätt till sina egna pengar kontra nekandet av misstänkta transaktioner?

Ja fast där kommer vi aldrig in, vi kan neka dem vissa transaktioner och det är ju inte samma sak som att konfiskera pengarna. Tillgången till sina pengar på ett konto har man ju alltid, det kan vi inte hindra men däremot kan vi hindra kunder att behålla sina konton i banken om vi anser att vi inte får tillfredsställande svar.

Bankerna kräver in dokumentation såsom annonser på bilar från blocket för att sedan kunna släppa igenom transaktionen och rapportera till FIPO, är inte detta lite godtyckligt?

Det är ett problem men det är en utbildningsfråga och där har det gått väldigt fort för Forex Bank under stressiga situationer. Det är inte intressant att ta in en annons från blocket, utan det intressanta är pengarnas ursprung. Är pengarna i Sverige? Har kunden erhållit dem på ett lagligt sätt?

Finns det andra sätt att komma åt detta än att ställa en massa frågor?

FIPO får in ca 10000 anmälningar och Forex Bank som koncern står för ca 3000-4000 av dessa och det är ca 15000 företag som är rapporteringsskyldiga enligt PTL. Detta betyder att FOREX Bank står för 20-30% av all rapportering till FIPO. De resterande företagen borde då stå för 70-80% vilket är helt orimliga siffror. Är det FOREX Bank som är extremt duktiga eller är det något annat som fallerar? FOREX Bank levererar väldigt mycket information av olika kvalitet.

Bristen på rapportering kan bero på att det finns en osäkerhet i branschen, osäkerheten baseras på att man inte vet hur Finansinspektionen agerar och bedömer i sitt tillsynsarbete. Det blir svårt att veta hur man ska tillämpa lagen när man är osäker på hur Finansinspektionen ser på företagets arbete.

Är avsaknaden av Finansinspektionens riktlinjer ett av bidragen till den osäkerheten?

Absolut, det har varit ett otydligt arbete och de har fått mycket kritik för detta. Lite av ett moment 22 där vi har ett önskemål om klarare riktlinjer men det händer inget.

Men samtidigt bygger det på att alla lär sig, inspektionen lär sig och vi aktörer lär oss på egen hand.

Hur har arbetssättet sett ut när Forex Bank tog fram sina riktlinjer?

Utifrån hur företag ser ut och vilka tjänster vi säljer har vi tagit fram riktlinjer.

För vem har penningtvättslagens stiftats, har man bara gjort det för att det ska se bra ut?

Absolut, det är ju politik. Det blir ett spel för galleriet. FOREX Bank gör ett bra jobb men FIPO har inte resurserna att ta vara på informationen från rapporterna men detta bryr sig inte Finansinspektionen om.

I våras tog FOREX Bank kontakt med FIPO och Kronofogden och satte upp ett speciellt projekt där vi tog tag i vissa misstänkta kunder och på detta sätt arbeta bort en viss typ av kunder. Men detta berodde på att vi tog initiativ till detta projekt, inte för att FIPO gjorde det. Forex jobbar för att få bort sina dåliga kunder för att vi vill förbättra vårt rykte hos myndigheterna för när man pratar om FOREX Bank med myndigheter så är vi ett skurkföretag så därför jobbar vi för detta och visar vad vår ambition är och att vi står för detta. Detta arbete blir ett brottsförebyggande arbete.

När man tittar i lagen så finns detta förebyggande arbete inte reglerat utan Forex Bank sträcker sig längre. Syftet med detta är ju att förbättra våra affärer.

Hur ser FOREX Bank på de kostnader kring exempelvis utbildning av personal som PTL kräver?

Investeringarna är väldigt stora för FOREX Bank men detta beror på att vi hade väldigt dåligt innan, vi har inte varit bank så länge. Att gå ifrån detta till att vi ska vara jätte duktiga och ha rätt förutsättningar är ett jätte stort steg och det är därför det blir svajigt. Det krävs stora investeringar i olika system och dels i utbildning i butikerna.

Vilka förändringar önskar Forex Bank inom området?

Att FIPO skulle vara mer förberedda, mer resurser tilldelade.

Myndigheterna borde ha bättre teknisk stöd för att underlätta hanteringen av dem information som skickas.

Att definitionen av hur en rapport tydliggörs. Vi anmäler transaktioner men frågan är om detta har något extra värde. Frågan är om man ska förhålla sig till kund eller transaktionen, vilken information vill man ha? Statistiken blir lite skev och är då inget att ha.

Flödet borde vara klarare definierat från lagstiftaren. Även själva processen, vilka frågor kan tyckas ställas, det hade varit bra att veta för då hade marknaden varit förberedd. Då kan ingen säga att du får inte ställa den frågan och påstå att du blir diskriminerad för att jag råkar vara utlänning. Dem här frågorna, precis dem här har vi en skyldighet att ställa. Lagstiftaren

borde funderat kring detta. Det skulle underlättat för ex bilhandlare, antikvitetshandlare, banker, alla aktörer.

Är bankernas ansvar enligt PTL orimligt när man ser till utgången och effekten av arbetet inom penningtvättsområdet?

Dem har stiftat en lag och inte funderat på tillämpningen. Detta kanske lagstiftaren borde funderat på innan då PTL är har en sådan direkt effekt.

7 Svensk Bankförening

Svenska Bankföreningens medlemmar är banker, finansbolag och bostadsinstitut. Bankföreningen fungerar som en representant för medlemsföretagen gentemot myndigheter och organisationer både nationellt och internationellt. Analyser och synpunkter på förslag till lagar och föreskrifter som berör bankerna är en av föreningens uppgifter. Handläggare från föreningen deltar bl.a. som experter och sakkunniga i statliga utredningar och kommittéer. Föreningen föreslår även förändringar i regelverken främst avseende lagstiftningen på det finansiella området men även inom penningtvätt.⁷⁸

Svenska Bankföreningen var en av remissinstanserna i förarbetet till genomförandet av tredje penningtvättsdirektivet, SOU 2007:23. I remissyttrandet föreslog Bankföreningen att statsmakten och myndigheter måste tydliggöra och klargöra för allmänheten att de kontrollåtgärder som bankerna vidtar görs i enlighet med politiska beslut. Vidare ansåg de att ett frysningsinstitut skulle införas. Ett verktyg för åklagare att tillfälligt kunna frysa misstänkta transaktioner. Bankföreningen ansåg även att återrapporteringen från FIPO borde förbättras.⁷⁹

7.1 Intervju

Hur ser Svenska Bankföreningens verksamhetsarbete?

Vi är en branschorganisation, om bankerna har några frågor så tar vi upp dem och diskuterar, ser om man kan hitta någon form av lösning på dessa problem. Vi är remissinstans bl.a. när det gäller frågor som berör de finansiella instituten. Medlemmarna får även göra sin röst hörd i detta arbete. Om det är något de önskar, om de har andra åsikter än vad våra yttranden avser eller om de kan ställa sig bakom det bankföreningen kommit fram till. Vi representerar i generella ärenden, ej i enskilda ärenden. Om bankerna har fått en tillsyn av finansinspektionen så sköter institutet det själv och all kommunikationen med myndigheten.

Vad anser ni om att de riktlinjer om vad som ska rapporteras inte är riktigt klara, utan det är istället upp till bankerna att utforma dessa på bästa sätt?

När tredje penningtvättsdirektivet implementerades så utlovades vägledning från Finansinspektionen, det har fortfarande inte kommit. Problemet kring

---

⁷⁸ www.swedishbankers.se - Om Bankföreningen

⁷⁹ ibid – Remissvar, 2007-07-19 Genomförandet av tredje penningtvättsdirektivet (SOU 2007:23)

Rapporteringskyldigheten och avsaknaden av riktlinjer är något Svenska Bankföreningen arbetat mycket med. Vi har skickat in en begäran av riktlinjer och även skickat med svaren, utifrån en tolkning av lagen som skulle vara rimlig, till Finansinspektionen, men inte fått något gensvar. Problemen är dock inte vad man ska rapportera. De flesta av våra medlemmar har en process som fungerar och FIPO är nöjda med vad som rapporteras. Bankerna vill nog själva styra över vad det ska rapportera och vilka transaktioner som skulle vara skäligen misstänkta för penningtvätt. Det är ju ingen skillnad sedan tidigare (före implementeringen av det tredje penningtvättsdirektivet) utan det är samma misstanke som ska läggas till grund för bedömningen.

Svenska Bankföreningen har inte förstått det som att det skulle vara ett problem om när man ska rapportera, utan där är bankerna klara över hur det ska se ut. Det är inte ett område som har ett behov av ytterligare vägledning.

Finns det inget uttryckt missnöje bland medlemmarna angående penningtvättslagstiftningen?

Både och, lagens syfte är att motverka penningtvätt. Detta gäller inte bara banker utan hela samhället inklusive myndigheter men lagstiftaren har gjort det ganska enkelt för sig och lagt ansvaret på ett visst antal aktörer.

Angående det brottsförebyggande arbetet, finns det ett missnöje. Syftet är att motverka enligt portalparagrafen i PTL, lagstiftaren har även här gjort det ganska enkelt för sig när det endast har lagt detta på bankerna. Ex bolagsverket har inte tilldelats något ansvar angående att registrera alla företag, vem som är beneficial owner/verklig huvudman, utan man får lita på att kunden säger sanning. Det finns ingen möjlighet för bankerna att kontrollera kundens information.

Bankerna skulle behöva hjälp runt omkring så att det skulle vara möjligt att kontrollera kundernas uppgifter.

Skyldigheten att avstå från att genomföra misstänkta transaktioner försvinner genom att instituten rapporterar, är inte detta ett problem?

Problemet är att det kan finnas en misstanke om att det kan vara fråga om en viss typ av penningtvätt eller finansiering av terrorism men den är inte så hög att man skulle vilja frysa medlen och då skickar man en misstankerapport till FIPO. Dock gäller det bara en vag misstanke. Sen får ju inte instituten någon feedback från FIPO om att den här rapporteringen var en bra rapportering. Bankerna får feedback kring hur anmälningsfrekvensen men inte kring hur de enskilda rapporterna är utformade eller hur det har gått i det enskilda fallet. De får ju ingen feedback på om ärendet har lett till en förundersökning eller ej. Allt detta blir ju en väldigt vaghet för bankerna man vet inte om man gör rätt.

Kan bankernas rapporteringsskyldighet upplevas som om man endast arbetar från ett håll med penningtvättsproblematiken?

Lagstiftaren tittar på vem det är som är närmast de svarta pengarna. Det är där i första hand de försöker stoppa penningtvätten. Men då måste se till att det finns möjligheter för bankerna att stoppa det. Där har man inte kommit tillräckligt långt utan man har lagt på bankerna att man ska ha system, processer, rutiner, resurser för att motverka att de finansiella systemen används för den här typen av verksamhet. Sen så har man en myndighet som granskar (Finansinspektionen) att bankerna följer PTL. Men allt det som skulle behövas för att underlätta bankernas arbete t.ex. feedback från FIPO, brottsförebyggande myndigheter, register, samkörning av myndigheters olika system har lagts på det enskilda institutet att försöka hitta lösningar. Detta för att de ska kunna uppfylla lagens krav. Detta arbete inte så lätt bankerna. För ett större institut är det lättare att avsätta resurser men för ett litet institut är det ett stort problem för samma krav ställs ju på alla.

Vilka konsekvenser kan ett införande av frysingsinstitutet få för bankerna?

Om det är banken själv som ska fatta beslut om det ska frysas några tillgångar blir det ett ännu större ansvar på bankerna att de gör rätt. Och där måste man vara väldigt noga med vem det är som ska ansvara för vad det är som ska frysas.

Är bankernas ansvar enligt PTL orimligt när man ser till utgången och effekten av arbetet inom penningtvättsområdet?

De enskilda aktörerna är små myndigheter utan myndighetens befogenhet. Men frågan är var man ska stoppa det och det är ju i betalningsströmmarna det är som vanskaligast. Bankerna är ju närmast så det är väl där man får sätta till resurserna. Men det måste finnas ett nät runtomkring bankerna och det nätet finns inte idag.

8 Fiktiva fall

I det här kapitlet kommer det illustreras hur olika typer av transaktioner kan komma att behandlas av bankerna. Vilka alternativa tänkbara avvägningar som kan göras, vilken selektion kan tänkas göras och hur det riskbaserade förhållningssättet kan fungerar i praktiken. Dessa transaktioner är sådana som typiskt sätt kan anses ligga till grund för misstanke om penningtvätt. Då banksekretessen⁸⁰ är en del av bankernas reglemente kommer de två scenarierna endast att baseras på fiktiva fall.

Brottsförebyggande rådet skrev i sin rapport⁸¹ om selektionsperspektivet. Det sker en selektion genom hela kontroll- och rättskedjan, information sorteras bort eller förs vidare. Detta perspektiv kan användas vid studerandet av samhällets åtgärder mot penningtvätt. Scenarier som vilka transaktioner är det som fångas upp och rapporteras, vilka rapporter är det som skickas från verksamhetsutövarna som är intressanta för Finanspolisen, vilka rapporter prioriteras bort, vilka är de faktorer som påverkar selektionen. De fyra grupper av faktorer som bedöms vara mest relevanta i selektionen är:⁸²

1. Lagstiftningen – Vad lagstiftningen omfattas av påverkar vilken penningtvätt som fångas upp.
2. Inre faktorer – De omständigheter hos de verksamhetsutövare som upptäcker brottet.
3. Yttre tryck – Från omvärlden, brist på påverkan som förklarar hur penningtvätt upptäcks, hanteras och rapporteras.
4. Ärendets karaktär – Transaktionens karaktär som förklarar vad som hanteras, upptäcks och rapporteras.

8.1 Fall A och fall B

I fall A kommer Tant Agda in på banken med 90 000 SEK i kontanter. Dessa har hon sparat hemma under många år, då hon aldrig har haft något förtroende för banker. Hon har även 15 000 amerikanska dollar (USD) i kontanter som hon har kvar ifrån tiden då hon bodde i USA. Hon vill växla USD till svenska kronor och sedan vill hon sätta in den sammanlagda summan om ca 190 000 SEK på ett bankkonto i annan bank.

I fall B kommer Herr Svensson in på banken, klädd i kostym och bär på portfölj, och informerar banktjänstemannen att han ska köpa 45 000 euro (EUR). Han berättar högt och tydligt att han är en viktig kund och förväntas bli behandlad därefter då han alltid har varit kund i banken och har en stor summa likvida medel insatta på konton. De 45 000 EUR ska betalas med

---

⁸⁰ Lag (2004:297) om bank och finansieringsrörelse 1:10.

⁸¹ Rapport 2011:4, *Penningtvätt – Rapportering och hantering av misstänkta transaktioner*.

⁸² Rapport 2011:4, *Penningtvätt – Rapportering och hantering av misstänkta transaktioner*, s 31 ff.

pengar Herr Svensson har insatta på sitt eget konto i banken. Pengarna skall användas till att köpa en ny bil i Tyskland.

8.2 Bankens agerande

Banken måste vidta grundläggande åtgärder då Tant Agdas och Herr Svenssons transaktioner uppgår till belopp motsvarande 15 000 EUR eller mer. Banken kommer i första hand kräva att tant Agda och Herr Svensson legitimerar sig så att de uppfyller kravet för grundläggande åtgärder för kundkännedom. Då det rör sig om privat personer behövs ingen kontroll av verklig huvudman göras. Banken kan komma att ställa frågor kring transaktionen så som vad syftet är med transaktionen, vad pengarna kommer ifrån och vad pengarna ska användas till. Tant Agda kan även behöva styrka pengarnas ursprung genom diverse kvitto, gåvobrev, lönespecifikationer, fakturor beroende på pengarnas ursprung. Herr Svensson behöver inte styrka sina pengar ursprung på samma sätt då han redan är befintlig kund i banken och banken ska därom ha befintlig kundkännedom kring Herr Svenssons transaktioner. Herr Svensson kan dock istället behöva styrka vad pengarna ska användas till t.ex. via offerter av tänkbara bilinköp, vid vilken bilfirma i Tyskland ska bilköpet genomföras, anledningen till användandet av kontanter och varför ingen elektronisk transaktion är aktuell.⁸³

---

⁸³ www.penningtvatt.se - Därför måste banken ställa frågor.

9 Analys

Nedan kommer jag analysera och återknyta till de huvudfrågorna som angavs under syfte och problemformuleringar kapitel 1.3. En diskussion kring examensarbetes syfte, *om bankernas ansvar är rimligt utifrån ett brottsförebyggande perspektiv*, kommer även att presenteras.

9.1 Reflektion över bankernas ansvar i den internationella kampen mot penningtvätt

Det tredje penningtvättsdirektivet grundar sig, liksom tidigare penningtvättsdirektiv på FATF:s 40 rekommendationer. Rekommendationerna innehåller de inom den internationella bankrätten vedertagna principerna CDD – customer due diligence, principen om kundkontroll och riskbedömning, och KYC – know your customer, principen om kundkännedom.

FATF är ett mellanstatligt organ med ansvar kring frågor om finansiering av terrorism och bekämpning av penningtvätt. Medlemskapet i detta organ bygger på frivillighet. Stater väljer själva att bli medlemmar och delta i FATF:s arbete.

BIS – Bank for International Settlements är en finansiell organisation vars syfte är att främja det internationella finansiella och monetära samarbete. BIS fungerar även som en bank för centralbankerna. Även detta medlemskap bygger på en frivillighet för staterna. Basel Committee är en organisation som lyder under BIS vars mål är att öka förståelsen för centrala banktillsynsfrågor och förbättra kvaliteten på banktillsyn i hela världen. I Basel Committee:s *Basel CDD paper* finns de internationella standarderna för kundkännedom, kundkontroll och riskbedömning.

Wolfsberg group är en av de största samarbetsgrupperna bland de privata aktörerna på bank- och finansmarknaden i kampen mot penningtvätt. I *Wolfsberg AML Principles on Private Banking* finns standarderna om privatbankers åtgärder mot penningtvätt. Medlemsländerna i Wolfsberg group är även verksamma som medlemmar i BIS och Basel Committee. Vilket betyder att organisationernas olika dokument gällande CDD och KYC torde vara förenliga med varandra.

Enligt ovan anförda sammanfattning visas en gemensam dokumentation av de internationellt vedertagna bankrättsliga principerna. Principerna bygger på ett gemensamt internationellt arbete där den ena parten avser en stat och den andra parten avser en privat aktör. Det är dock viktigt att poängtera att rör sig om ett frivilligt internationellt arbete. Dock gäller inte denna

frivillighet de stater som är medlemmar i EU. Medlemsstaterna är tvungna att implementera EU:s direktiv i deras nationella lagstiftning.

Det centrala och grundläggande i det tredje penningtvättsdirektivet, 2005/60/EG, är det riskbaserade förhållningssättet. De verksamhetsutövare som omfattas av direktivet är skyldiga att utföra åtgärder enligt de internationella bankrättsliga principerna CDD och KYC.

Det tredje penningtvättsdirektivet grundar sig således på olika mellanstatliga och privata organisationers internationella dokument om bankrättsliga standarder vars medlemskap grundar sig på frivillighet. Detta betyder även att de nationella reglerna om bankernas ansvar inom penningtvättsområdet har sin grund i det frivilliga internationella arbetet. Då bankerna själva är privata aktörer på finansmarknaden är detta ett verktyg för dem att kunna påverka den indirekta lagstiftning som kan tänkas komma att påverka deras arbete.

9.2 Reflektion över bankernas ansvar enligt penningtvättslagstiftningen

Det tredje penningtvättsdirektivet införlivades i svensk rätt genom lag (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (PTL). PTL är till stora delar i princip en exakt avspeglning av det tredje penningtvättsdirektivet. Vilket betyder en relativt oklar och oprecis reglering av hur bankernas ansvar ska tillämpas i praktiken.

PTL innehåller krav om kundkännedom, kundkontroll och riskbedömning som har sin grund i de internationella bankrättsliga principerna. Dessa principer är generellt utformade för att de skall kunna anpassas efter respektive verksamhetsutövares område. Det är upp till varje verksamhetsutövare att anpassa det riskbaserade förhållningssättet till den marknad de är verksamma inom. Samtidigt innehåller PTL en straffbestämmelse om böter om bankerna inte uppfyller de krav gällande granskning och uppgiftsskyldigheten.

Lagstiftaren beaktade en rad utgångspunkter vid implementeringen av det tredje penningtvättsdirektivet. Huvudsyftet var att skapa en effektiv bekämpning av penningtvätt. Som angetts ovan är lagen generellt utformad. En av anledningarna till denna generella utformning var att risken för penningtvätt för respektive verksamhetsutövares område skildes sig åt och att dessa risker över tiden är förändringsbenägna. Resurserna skulle användas där det största behovet fanns. Samtidigt ville lagstiftaren värna om den väl fungerande inre marknaden för finansiella tjänster. Att införa en penningtvättslag som skulle riskera att hämma denna marknad var inte aktuellt. Lagstiftaren ville inte i onödan förstöra möjligheterna till att driva en effektiv näringsverksamhet inom de områden som skulle omfattas av

reglerna om penningtvätt. I förarbetet till PTL angavs det att det var viktigt att en avvägning skulle göras mellan dessa utgångspunkter d.v.s. å ena sidan skapa en effektiv bekämpning av penningtvätt och å andra sidan värna om den inre marknaden för finansiella tjänster.

Banker och valutaväxlingsföretag är de verksamhetsutövare som rapporterar flest misstänkta penningtransaktioner till Finanspolisen. En slutsats man kan tänkas utläsa från denna statistik är att dessa verksamhetsutövare är de som utsetts för överlägst störst antal transaktioner som utgör en misstanke om penningtvätt. Utifrån denna slutsats kan man utläsa att lagstiftarens utgångspunkter och huvudsyfte har verkställts i dess utopi. Verkligheten är dock en annan. Statistik kan tolkas och analyseras från flera olika vetenskapliga vinklar. Att banker och valutaväxlingsföretag står för den största andelen rapporter om misstänkta transaktioner behöver inte betyda att det är flest kriminella som står i köerna till dessa företags kassadiskar. Det behöver inte heller betyda att de rapporter som skickas är en del av en effektiv bekämpning av penningtvätt. Det kan istället betyda att dessa företag avsatt en större andel medel för att utbilda sin personal i frågorna om penningtvätt. Banker och växlingskontor har länge varit en del av den organiserade brottslighetens användningsområden när det gäller att omvandla svarta pengar vita. Dessa företag har en tradition och en erfarenhet vilket i sig genererar en kunskap om transaktioner som kan misstänkas vara ett led i penningtvätt.

Den avvägning som lagstiftaren ansågs skulle göras mellan de två ovan angivna utgångspunkter vid implementeringen av det tredje penningtvättsdirektivet är svåråtkomlig. Utgångspunkterna är till viss del varandras motpoler. Att sträva efter en stabil inre finansiell marknad där möjligheterna att driva en effektiv näringsverksamhet ska vidhållas och samtidigt införa regler att motverka att dess verksamhet utnyttjas för penningtvätt är i sig motsägelsefullt. Utgångspunkterna var för sig är beundransvärda men de drivs av skilda faktorer och deras enskilda syften är olika. En näringsverksamhet drivs i ett vinstsyfte och reglerna om att motverka penningtvätt har ett brottsförebyggande syfte. Självklart ska en vinstdrivande näringsverksamhet kunna omfattas av lagar och regler som styr vilka de gör affärer med men samtidigt som lagstiftaren inskränker näringsverksamhetens fria val över hur och med vilka de gör diverse affärer med har lagstiftaren även ett ansvar vid stiftandet av dessa regler och lagar. Ett ansvar som innebär en klar vägledning kring tillämpningen av lagen. PTL innehåller generellt utformade regler som i sig inte ger någon vägledning i tillämpningen av en effektivare bekämpning av penningtvätt. Avsaknaden av precisa riktlinjer gällande bankernas ansvar gör det svårt för bankerna att se en förutsägbarhet och tillämplighet av PTL:s straffbestämmelser. PTL stadgar en skyldighet och ett ansvar för bankerna men lämnar tillvägagångssättet kring detta arbete därhän.

9.3 Tillämpningen av bankernas ansvar i praktiken

Det saknas klara riktlinjer för det riskbaserade förhållningssättet i PTL vilket betyder att de olika bedömningarna kring risken för om verksamheten kan tänkas utnyttjas för penningtvätt blir svåra för bankerna.

Detta missnöje uttrycks tydligt av FOREX Bank. Även Svenska Bankföreningen som är den organisation som representerar bankerna har framfört detta till ansvarig tillsynsmyndighet, Finansinspektionen.

BRÅ:s rapport 2011:4 visar att en tydligare definition av penningtvättsbegreppet hade underlättat bankernas riskbaserade förhållningssätt. Om definitionen utarbetats utefter vad det faktiskt är för typ av transaktioner bankerna utsätts för hade det varit lättare för bankerna att sluta upp i kampen mot penningtvätt. Detta hade genererat i klarare riktlinjer som tar sikte på faktiska situationer som i praktiken kan innebära risk för penningtvätt.

Det som sker hos verksamhetsutövarna är penningförflyttningar. Detta illustreras tydligt i fall A och fall B, kapitel 8. Pengar växlas och sätts in på konton i banken för att sedan föras över till konton i andra banker. Pengar som redan finns insatta på konto i banken omvandlas till kontanter för att ”bytas” in mot egendom. I kapitel 4.1 beskrivs de fyra olika faser som utgör penningtvättsprocessen. Vid jämförelse av denna process med de två fiktiva fallen och bankernas tänkbara agerande blir resultatet att de två scenarierna inte omfattas av penningtvättsdefinitionen. Anledningen till detta är att fall A och fall B endast utgör en del av respektive penningtvättsprocess. Transaktionerna är istället penningförflyttningar. Definitionen av penningtvätt enligt penningtvättsdirektiven och PTL speglar inte de transaktioner bankerna utsätts för. Om lagen och föreskrifterna hade definierats och stadgats efter för vad bankerna utsätts för denna hade verksamhetsutövarnas arbete att motverka att deras verksamheter utnyttjas för penningtvätt underlättats.

Vid varje transaktion görs en bedömning av bankerna. Detta betyder att bankerna måste ha en vetskap och kunskap kring vad penningtvätt är och i vilken form penningtvätt kan förekomma. Forex Bank berättade om att de hade avsatt stora summor till utbildning inom detta område så att varje banktjänsteman är föreberedd och utbildad inför arbetet att motverka att bankernas verksamhet utnyttjas för penningtvätt. Banktjänstemannen gör en bedömning när kunden står i kassan. Denna bedömning görs utifrån selektionsperspektivets fyra faktorer lagstiftningen, inre faktorer, yttre faktorer och ärendets karaktär.

I förarbeten till penningtvättslagstiftningen gavs anledningen till att lagstiftaren inte preciserade och klargjorde de riktlinjer kring det riskbaserade förhållningssättet att de olika verksamhetsutövarnas arbete kunde skilja sig så markant men att dessa frågor istället skulle behandlas av

berörda tillsynsmyndigheter. Problemet är att Finansinspektionens föreskrift FFFS 2009:1 *Föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism* inte preciserar och klargör riktlinjerna kring det riskbaserade förhållningssättet. Svenska Bankföreningen har skickat in en begäran av riktlinjer till Finansinspektionen då de anser att det är ett stort problem och att vägledning behövs inom detta område.

Om det inte är möjligt att låta bli att utföra en misstänkt transaktion eller om den vidare utredningen försvåras får transaktionen genomföras om uppgifter lämnas omedelbart i efterhand till FIPO, så lyder undantaget i PTL. Detta undantag innebär i praktiken att så länge bankerna rapporterar en misstänkt transaktion kan de genomföra den.

9.4 Slutsats

Syftet med penningtvättslagen är förhindra att bankernas verksamhet utnyttjas för penningtvätt. Detta är en form av ett administrativt brottsförebyggande arbete. Detta förebyggande arbete läggs på en aktör vars grund är vinstdrivande och är dessutom verksam på den privata marknaden. Bankernas enda verktyg i det brottsförebyggande arbetet är att neka transaktioner som enligt PTL utgör en risk om misstänkt penningtvätt. Det ska även tilläggas att det är penningtransaktionerna som är en del av bankernas vinstdrivande verksamhet. Å ena sidan ska bankerna driva företagets verksamhet med vinst å andra sidan ska bankerna bedriva ett brottsförebyggande arbete. Detta är varandras motpoler. Självklart ska bankerna vara skyldiga att förhindra att deras verksamhet utnyttjas för penningtvätt men inte med hjälp av det verktyg vars egentliga syfte utgör grunden för vad bankerna livnär sig på.

Bankernas arbete med att förhindra att deras verksamhet utnyttjas för penningtvätt hade underlättats med hjälp av att definition och riktlinjer, gällande penningtvätt, hade förändrats och förbättrats. De två konkreta åtgärder som jag anses behövs göras är:

1. Definitionen av penningtvätt ska spegla verksamhetsutövarnas penningtransaktioner.
2. Konkreta och klara verksamhetsanpassade riktlinjer utfärdade av ansvarig tillsynsmyndighet.

Bankerna arbetar idag efter en definition av penningtvätt som inte är jämförbar med de penningtransaktioner de genomför dagligen. När banktjänstemannen gör sin selektion av transaktionen är den första utgångspunkten lagstiftningen. Lagstiftningens definition av penningtvätt stämmer då inte överrens med den typ av transaktion banktjänstemannen dagligen arbetar med vilket i sin tur leder till att den fortsatta selektionen kan bli skev. För att underlätta bankernas arbete och selektion bör lagen utformas utefter vad den ska omfatta. De transaktioner PTL tar sikte på är penningtvätt. De transaktioner verksamhetsutövarna utför är

penningförflyttningar. Därför bör definitionen av penningtvätt konkretiseras och även omfatta penningförflyttningar.

Finansinspektionen i egenskap av tillsynsmyndighet bör utarbeta konkreta och klara riktlinjer för varje verksamhetsområde. En granskning och forskning av respektive verksamhetsområde bör göras för att kartlägga varje område. Detta för att i slutresultat se var risken för att utsättas för penningtvätt finns. Denna granskning och dess slutresultat hade varit grunden för att utarbeta verksamhetsanpassade riktlinjer för varje område. Varje verksamhetsområde som omfattas av PTL hade uppnått bästa effektivitet och rättsäkerhet i arbetet att motverka att dess verksamhet utnyttjas för penningtvätt.

Jag anser att penningtvättslagens verkliga syfte endast blir godtyckligt uppfyllt. Ansvaret för det brottsförebyggande arbetet mot penningtvätt har fördelats på en aktör som inte besitter kompetens eller har befogenhet att hantera det. Penningtvätt behandlas som ett globalt problem och ska hanteras av myndigheter med de verktyg som ger bäst effekt. Bankerna har tilldelats ett ansvar som egentligen ska hänföras till kompetent brottsförebyggandemyndighet. Bankerna har ett myndighetsansvar fast utan befogenheter att agera därefter. Därför anser jag att bankernas ansvar inte är rimligt utifrån ett brottsförebyggande perspektiv.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Direktiv

Rådets direktiv 91/308/EEG av den 10 juni 1991 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar (EGT L 166, 28.06.1991, s. 0077 - 0083, svensk specialutgåva, område 10, volym 1, s. 0068)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/97/EG av den 4 december 2001 om ändring av rådets direktiv 91/308/EEG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar (EGT L 344, 28.12.2001, s.0076 - 0082)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/60/EG av den 26 oktober 2005 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism (EUT L 309, 25.11.2005, s. 0015 - 00036)

FFFS

FFFS 2005:5 Föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall.

FFFS 2009:1 Föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism.

Litteratur

Cranston, Ross *Principles of banking law*, Second edition, Oxford University Press, 2006

Örnemark-Hansen Helén *Penningtvätt - ett urvattnat begrepp?*, Stockholm 1998

Holmqvist Lena, Leijonhufvud Madeleine, Träskman Per-Ole och Wennberg Suzanne *Brottsbalken – En kommentar, kapitel 1-12*, Stockholm 2007

Offentliga tryck

Justitiedepartementets kommittédirektiv Dir. 2010:80 *En översyn av kriminaliseringen av penningtvätt.*

Proposition 1992/93:207 *om åtgärder mot penningtvätt*

Proposition 1998/99:19 *ändringar i lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt, m.m.*

Proposition 2002/03:139 *Reformerade regler för bank- och finansieringsrörelse.*

Proposition 2003/04:156 *Skärpta regler för penningtvätt.*

Proposition 2008/09:70 *Genomförandet av tredje penningtvättsdirektivet*

SOU 2007:23 *Genomförandet av tredje penningtvättsdirektivet*

SFS

SFS 1962:700

SFS 2004:297

SFS 2009:62

Övrigt

Rapport 2011:4, *Penningtvätt – Rapportering och hantering av misstänkta transaktioner* – Brottsförebyggande rådet (BRÅ)

http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=2011_04_Penningtv_tWebb.pdf&url=/dynamaster/file_archive/110428/70d95b00fb5e8716193c0d4c64028fa1/2011%255f04%255fPenningtv%255ft%255fWebb.pdf

Rapport om den ekonomiska brottsligheten 2010 – Ekorådet (Ekobrottsmyndigheten)

<http://www.ekobrottsmyndigheten.se/Documents/Rapporter/Ekoradet/Rapport%20om%20den%20ekonomiska%20brottsligheten2010.pdf>

Elektroniska källor

BIS – Bank for International Settlements och Basel Committee

About BIS: <http://www.bis.org/about/index.htm>

About the Basel Committee: <http://www.bis.org/bcbs/index.htm?q1=1>

Customer due diligence for banks, Basel Committee in Banking Supervision, Bank for International Settlements, October 2001:

<http://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf>

FATF – Financial Action Task Force

FATF hemsida: www.fatf-gafi.org

About the FATF: http://www.fatf-gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32236836_1_1_1_1_1,00.html

FATF:s recommendations: http://www.fatf-gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32236920_1_1_1_1_1,00.html

Interpretative Notes to the 40 recommendations of the FATF: http://www.fatf-gafi.org/document/28/0,3746,en_32250379_32236920_33658140_1_1_1_1,00.html

FI - Finansinspektionen

Finansinspektionens hemsida: <http://www.fi.se>

FI:s regler och regler om penningtvätt: <http://www.fi.se/Regler/Penningtvatt/>

Frågor och svar om penningtvätt: <http://www.fi.se/Regler/Penningtvatt/Frogor-och-svar-om-Penningtvatt/Verklig-huvudman/>

FI Dnr 11-2349 – Redovisning av Finansinspektionens insatser för att öka rapporteringen till Rikspolisstyrelsen:
http://www.fi.se/upload/30_Regler/55_Penningtvatt/2011/regerskrivelse_oka_polisrapportering.pdf

FOREX Bank

FOREX Banks hemsida: www.forex.se

Om FOREX Bank: www.forex.se/sv/Om-FOREX

Karnov nätupplaga

Thomson Reuters – Westlaw, Karnov Internet:
<http://juridik.thomsonreuters.se.ludwig.lub.lu.se/app/tocectory?ao=o.i5D4AA72FA08EE2BCE040DF0A15651F57&toacd=1&sttype=stdtemplate&context=3>

Svenska Bankföreningen

Om Svenska Bankföreningen: www.swedishbankers.se

Svenska Bankföreningens *Remissvar, 2007-07-19 Genomförandet av tredje penningtvättsdirektivet (SOU 2007:23)*:

[http://www.swedishbankers.se/web/bfmm.nsf/lupgraphics/F070719y.pdf/\\$file/F070719y.pdf](http://www.swedishbankers.se/web/bfmm.nsf/lupgraphics/F070719y.pdf/$file/F070719y.pdf)

Webbplatsen Penningtvätt är en informationstjänst från Svenska Bankföreningen - <http://www.penningtvatt.se/>

Wolfsberg group

Wolfsberg groups hemsida: www.wolfsberg-principles.com

Wolfsberg AML Principles on Private Banking – Revised Version May 2002: <http://www.wolfsberg-principles.com/privat-banking.html>

The Private Sector becomes Active: The Wolfsberg Process av Professor Mark Pieth och Gemma Aiolfi: <http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/Wolfsberg-Process.pdf>

